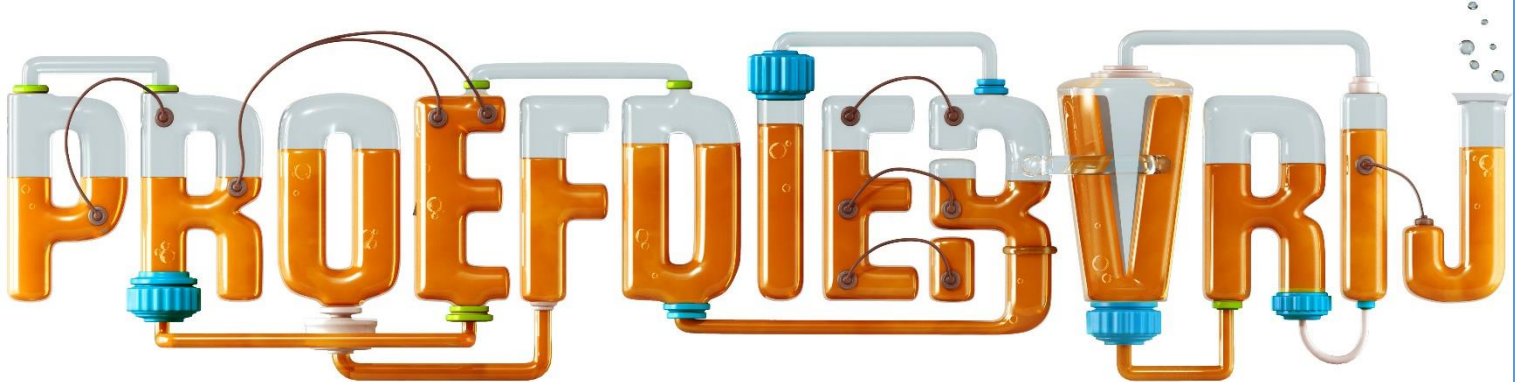

2017

Jaarverslag stichting Proefdiervrij

VOORWOORD	3
1. BESTUURSVERSLAG.....	4
1.1 Doelstelling, missie en visie	4
1.1.1 Statutaire naam, vestigingsplaats en rechtsvorm	4
1.1.2 Omschrijving van de doelstelling.....	4
1.1.3 Missie en visie	4
1.1.4 Juridische structuur	4
1.1.5 Statutenwijzigingen	5
1.2 Risico's en onzekerheden	6
1.2.1 Financiële risico's	6
1.2.2 Bedrijfsrisico's	6
1.2.3 Reputatierisico's	7
1.3 Doelrealisatie	8
1.3.1 Groeiplan.....	8
1.3.2 Activiteiten en financiële positie	8
1.4 Financieel beleid en resultaten	24
1.4.1 Financiële positie.....	24
1.4.2 Resultaat	25
1.4.3 Kengetallen	25
1.4.4 Beleid kosten en methoden van fondsenwerving	25
1.4.5 Beleid met betrekking tot omvang en functie van reserves en fondsen	26
1.4.6 Beleggingsbeleid.....	26
1.5 Governance.....	27
1.5.1 Samenstelling bestuur en toezichthoudend orgaan.....	27
1.5.2 Taak en werkwijze van directie en Raad van Toezicht.....	27
1.5.3 Bezoldigings- en vergoedingenbeleid	27
1.5.4 Wijze van benoemen en zittingsduur van directie en Raad van Toezicht	27
1.5.5 Verslag toezichthoudend orgaan	27
1.5.6 Gedragscode en richtlijn	28
1.5.7 Databeveiligingsbeleid	28
1.6 Verwachte gang van zaken.....	28
1.6.1 Strategie Wetenschap en innovatie	28
1.6.2 Strategie Communicatie.....	29
1.6.3 Fondsenwervingsplan	29
1.6.4 Begroting 2018.....	30
2. JAARREKENING 2017.....	31
2.1 Balans per 31 december 2017	31
2.2 Staat van baten en lasten	32
2.3 Resultaatbestemming	32
2.4 Overzicht lastenverdeling.....	33
2.9.5 Kantoorkosten	33
2.5 Kasstroomoverzicht.....	35
2.6 Grondslagen van waardering en van bepaling van het resultaat	36
2.6.1 Algemene grondslagen	36
2.6.1.2 Vergelijkende cijfers	36
2.6.2 Algemene grondslagen van waardering	36
2.6.3 Materiële vaste activa	36
2.6.4 Effecten	36
2.6.5 Reserves en fondsen	36
2.6.6 Vorderingen, liquide middelen, schulden en overlopende activa en passiva	37
2.6.7 Algemene grondslagen van resultaatbepaling.....	37
2.6.8 Baten	37
2.6.9 Lasten.....	37
2.6.10 Personeelsbeloning.....	37
2.6.11 Kostentoerekening	37
2.7 Toelichting op de balans	39

2.7.1 Materiële Vaste activa	39
2.7.2 Effecten	39
2.7.3 Vorderingen en activa	40
2.7.4 Liquide middelen	40
2.7.5 Reserves en fondsen	41
2.7.6 Bestemmingsfondsen.....	41
2.7.7 Overige schulden en nog te betalen	42
2.8 Toelichting op de baten	43
2.8.1 Baten van particulieren	43
2.8.2 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	43
2.8.3 Financiële baten en lasten	43
2.9 Toelichting lasten	44
2.9.1 Verstrekte (project)bijdragen.....	44
2.9.2 Communicatiekosten.....	44
2.9.3 Personeelskosten.....	44
2.9.4 Huisvestingskosten	45
2.9.5 Kantoorkosten	46
2.9.6 Algemene kosten.....	46
2.9.7 Afschrijvingen	46
2.10 Ondertekening.....	47
3. OVERIGE GEGEVENS	48
3.1 Controleverklaring van de onafhankelijk accountant	48

VOORWOORD

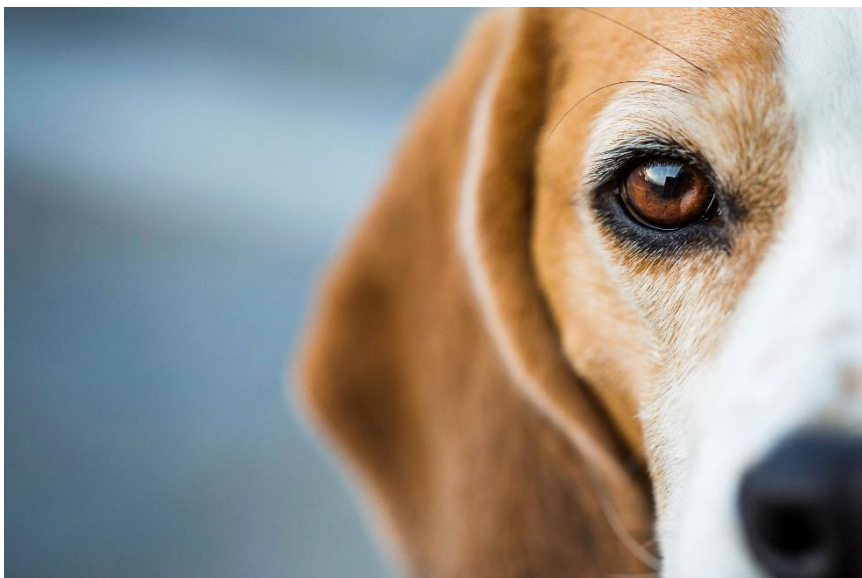
2017 stond in het teken van de ‘wisseling van de wacht’. In het voorjaar werd bekend dat Marja Zuidgeest per 1 januari 2018 met pensioen zou gaan. Op deze datum mocht ik het stokje van haar overnemen: ik ben trotse directeur van Proefdiervrij. Doordat ik al enkele jaren in een andere functie werkzaam was bij Proefdiervrij, waren missie, visie en dagelijkse gang van zaken niet nieuw voor me. Daarnaast heb ik driekwart jaar de tijd gehad om me de nieuwe taken eigen te maken, samen met Marja. Via verschillende communicatiekanalen hebben wij onze achterban en al onze partners tijdig op de hoogte gebracht van de directeurswissel.

2017 was een belangrijk jaar. De politiek heeft in de loop van het jaar een begin gemaakt met de concretisering van de ambitie die toenmalig staatssecretaris Van Dam in 2015 uitsprak: ‘Nederland koploper proefdiervrije innovatie in 2025’. Proefdiervrij is hierbij nauw betrokken.

Het jaar werd ook gekenmerkt door een kritische blik op onze eigen communicatiestrategie. Naar aanleiding van die evaluatie, zijn we van start gegaan met een nieuwe strategie. Aan de missie en visie van Proefdiervrij verandert echter niets. Het staat als een paal boven water dat we gaan voor een proefdiervrije wereld, en dat willen bereiken via samenwerking. We krijgen waardering voor onze visie, dat blijkt onder meer uit het feit dat onze achterban in 2017 opnieuw licht gegroeid is. Deze groei willen we zeker doorzetten in 2018.

In het afgelopen jaar zijn we weer heel waardevolle samenwerkingen binnen de wetenschap aangegaan. Katja Wolthers (AMC) zet zich in om proefdieren in virusonderzoek te vervangen, terwijl Wiep Scheper (VUmc) een menselijk onderzoeksmodel voor Alzheimer ontwikkelt. Proefdiervrij heeft tijdens het Weekend van de Wetenschap haar samenwerking met de Universiteit Utrecht onder de aandacht gebracht, waarbij de focus ligt op het vervangen van proefdieren in het onderwijs. Steeds vaker merken wij in 2017 dat wetenschappers, maar ook mensen uit het bedrijfsleven, ons vonden. Zij benaderden ons als partner, om inhoudelijk mee te denken, om gebruik te maken van ons netwerk en zagen ons als klankbord van hun eigen wens om in te zetten op proefdiervrij onderzoek.

Ook in 2018 zet Proefdiervrij zich voor 100% in om proefdieren te vervangen door betere methoden. Omdat het anders kan!

1. BESTUURSVERSLAG

1.1 Doelstelling, missie en visie

1.1.1 Statutaire naam, vestigingsplaats en rechtsvorm

De Stichting is in het handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Den Haag ingeschreven onder nummer 27183084. De statutaire naam luidt Stichting AVS Proefdiervrij en zij is statutair gevestigd te Den Haag. De rechtsvorm is de vorm van een stichting.

1.1.2 Omschrijving van de doelstelling

De Stichting stelt zich ten doel: de bevordering van eerbied voor het leven en voor levende individuen in het bijzonder, alsmede de bestrijding en uiteindelijk het geheel afschaffen van proeven op dieren en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de meest ruime zin van het woord. Onder proeven wordt verstaan alle handelingen voor experimentele, medische, wetenschappelijke en commerciële doeleinden, tenzij het geheel van deze handelingen tot doel heeft, dan wel geacht kan worden tot doel te hebben, het belang van de betrokken individuen zelf. De Stichting streeft naar volledige afschaffing van alle proeven op dieren en vervanging van alle dierproeven door proefdiervrije testmethoden.

1.1.3 Missie en visie

Onze visie

Proefdiervrij gelooft dat door de ontwikkeling en toepassing van innovatieve onderzoekstechnieken proefdieren op een dag niet meer nodig zullen zijn.

Onze missie

Proefdiervrij ziet zich als de motor achter de ontwikkeling van proefdiervrij onderzoek. Om ons doel te bereiken zien wij samenwerking als de sleutel tot succes. Door middel van het bundelen van krachten met partners uit de wetenschap, politiek, bedrijfswereld en maatschappij, bouwen we samen aan een proefdiervrije toekomst. Wij vinden het belangrijk om gezamenlijk over proefdiervrije oplossingen na te denken en willen wetenschappers, ondernemers en de overheid helpen bij de ontwikkeling van innovatief onderzoek zonder het gebruik van dieren. Ook willen wij een breed maatschappelijk draagvlak creëren om proefdiervrij onderzoek te stimuleren.

[Quote]

Debby Weijers, directeur Proefdiervrij vanaf 1 januari 2018:

“Om meer te weten te komen over de mens, zou geen proefdier meer gebruikt moeten worden. Liever gisteren dan vandaag.”

Impact

Proefdiervrij streeft naar een maximale impact van haar werk. Onder impact verstaan wij: de invloed van onze projecten in termen van de producten die eruit voortkomen en de bijdrage die wordt geleverd aan welzijn van mens en dier. Deze invloed wordt groter als wij mensen op verschillende gebieden met elkaar verbinden; waar mogelijk koppelen we dus maatschappij, wetenschap, politiek en het bedrijfsleven.

1.1.4 Juridische structuur

Proefdiervrij is een zelfstandig opererende stichting met twee steunstichtingen: de Anti-Vivisectie Stichting (AVS) en de Stichting Schoonheid zonder Wreedheid (SSZW).

De AVS is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Den Haag onder nummer 41150190 en is statutair ingeschreven te Den Haag. De SSZW is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Den Haag en onder nummer 41149773 en is statutair gevestigd te Den Haag.

1.1.5 Statutenwijzigingen

Gedurende het verslagjaar 2017 zijn er geen statuten gewijzigd.

1.2 Risico's en onzekerheden

Tot de voornaamste risico's die Proefdiervrij loopt, behoren financiële risico's, bedrijfsrisico's en reputatierisico's.

1.2.1 Financiële risico's

De *inkomsten van Proefdiervrij* bestaan voornamelijk uit donaties en nalatenschappen. Economische ontwikkelingen en ontwikkelingen in de “geefmarkt” bepalen daarom in hoge mate de hoogte van de inkomsten. De geefmarkt is de laatste jaren niet in positieve zin veranderd, vooral wat betreft structurele giften. Om te voorkomen dat Proefdiervrij haar doelstellingen niet haalt omdat de inkomsten tegenvallen, houden wij een continuïteitsreserve aan. Deze bedroeg eind 2017 € 1.000.000. Hiermee is zeker gesteld dat tegenvallende inkomsten niet onmiddellijk invloed hebben op de uitvoering van het Groeiplan 2015-2020. In dit groeiplan wordt de strategie uiteengezet om te komen tot ons doel dat in 2020 onderzoek zonder proefdieren de norm is. Hierbij wordt aandacht besteed aan beleid, communicatie en fondsenwerving.

De financiële positie van Proefdiervrij is zeer gezond. Dat betekent dat de impact van eventuele tegenvallende inkomsten beperkt zal zijn. Deze kunnen immers goed worden opgevangen door de continuïteitsreserve.

Voor een *goede besteding van de projectengelden* is Proefdiervrij een overeenkomst met ZonMw aangegaan. ZonMw heeft een volledig pakket procedures voor toekenning en voortgangscntrole van projecten waar Proefdiervrij gebruik van maakt (Zie ook hoofdstuk 1.3 Doelrealisatie). De projectgelden worden verspreid over een reeks van projecten. Mocht een project uiteindelijk toch niet doorgaan, dan zal hierdoor de impact op de resultaten van Proefdiervrij gering zijn. Daarnaast geeft de samenwerking met ZonMw de mogelijkheid om uit meerdere projecten te kunnen kiezen (die zij honoreren) doordat we niet het gehele project alleen hoeven te financieren, maar een kleiner gedeelte kunnen meefinancieren.

In 2017 werden verschillende projecten goedgekeurd. Vooraf hadden wij met ZonMw afspraken gemaakt over onze financiële bijdrage. De voorwaarden voor financiering die Proefdiervrij hanteert zijn in sommige gevallen echter strenger dan die van ZonMw. Een project dat was goedgekeurd, voldeed niet aan onze voorwaarden. We hebben toen besloten dit project niet mede te financieren. Het vrijkomende bedrag is verdeeld over de overige projecten, waardoor de impact verwaarloosbaar was. Deze situatie heeft wel geleid tot een aangepast risicomanagement: een dergelijk risico kunnen we verkleinen door pas na honorering onze bijdrage te bepalen.

In 2016 is een *functiescheiding* doorgevoerd in de financiële procedures waar wij ook in 2017 mee werkten. Daarnaast werken wij volgens het “vier-ogen-principe” waarbij een medewerker betalingen en/of incasso's online klaarzet en de directie vervolgens autoriseert voor daadwerkelijke betaling en/of incasso.

Proefdiervrij is in de omstandigheid dat er geen specifieke financiële risico's zijn ontstaan in 2017 noch dat latente specifieke financiële risico uit voorgaande jaren zich in 2017 hebben voor gedaan.

1.2.2 Bedrijfsrisico's

De omvang van het personeelsbestand van Proefdiervrij is niet groot. Om te voorkomen dat in geval van ziekte of vertrek van personeel problemen ontstaan met de uitvoering van het Groeiplan heeft Proefdiervrij een netwerk van externe deskundigen opgebouwd. Deze kunnen waar nodig ingezet worden. Voor 2018 zullen we bij de functie die zich daarvoor lenen, verder werken aan praktische werkinstructies en beschrijvingen. Hierdoor kunnen collega's waar nodig hoofdtaken overnemen. Bovendien zijn alle contactpersonen per medewerker centraal opgeslagen, zodat ook anderen toegang hebben tot deze netwerken. In 2017 heeft een verandering plaatsgevonden in het risicomanagement:

iedere medewerker heeft een collega die van zijn of haar hoofdtaken op de hoogte is, en zij of/haar werkzaamheden kan overnemen. Dit om te voorkomen dat essentiële zaken niet stil komen te liggen. De leden en adviseurs van de Raad van Toezicht zijn bereid om gevraagd en ongevraagd advies te geven en –incidenteel- mee te werken aan de uitvoering van de activiteiten.

1.2.3 Reputatierisico's

Het *issue proefdieren* is maatschappelijk een zeer gevoelig thema waarover de emoties hoog kunnen oplopen. Dit vergt van Proefdiervrij een voortdurend balanceren tussen de emotie dat je dieren niet voor proeven mag gebruiken en onze strategie om de ontwikkeling naar een proefdiervrije wetenschap centraal te stellen. Dit reputatierisico kan een grote impact hebben op de positie van Proefdiervrij. Binnen het risicomangement staat de open communicatie met onze achterban dan ook centraal.

Proefdiervrij heeft ook in verband met de directeurswissel openheid gegeven over de wisseling van de wacht. Het feit dat Marja Zuidgeest met pensioen ging en de competenties van Debby Weijers goed aansluiten op het profiel zijn breed en duidelijk gecommuniceerd richting achterban en belanghebbenden.

Sociale media kunnen een enorme positieve impact hebben voor Proefdiervrij, maar zij maken organisaties als Proefdiervrij ook kwetsbaar voor reputatieschade. Daarom is in 2016 een community manager aangesteld die volgt wat op social media gebeurt en daar onmiddellijk op inspeelt. Proefdiervrij communiceert helder en open waar zij voor staat en wat haar strategie is.

In 2016 is tevens initiatief genomen om een draaiboek voor crisis-communicatie op te zetten. Dit is in 2017 beschikbaar gekomen.

Proefdiervrij heeft ook een *klachtenregeling*. De nadruk ligt erop om te voorkomen dat een uiting van ongenoegen uitmondt in een klacht. Alle inkomende communicatie wordt snel, eerlijk en donateur-gericht afgehandeld. Een klacht kan grote impact hebben op de positie van Proefdiervrij, daarom staan wij regelmatig stil bij de klachtenregeling en de afhandeling daarvan. Uit het feit dat er jaarlijks nauwelijks klachten binnen komen, ook niet in 2017, kunnen we concluderen dat de organisatie erin slaagt om alle partijen op de juiste manier tegemoet te treden.

1.3 Doelrealisatie

1.3.1. Groeiplan

Het lange termijn doel van Proefdiervrij is: een einde aan testen op dieren. Ons doel voor 2020 is dat wetenschap zonder proefdieren de norm is geworden. Deze norm draagt bij aan een transitie richting proefdiervrij onderzoek, waardoor dierproeven vervangen worden door proefdier vrije methoden. Proefdiervrij ziet samenwerking als de sleutel tot succes. Door middel van het bundelen van krachten met partners uit wetenschap, politiek, en maatschappij, bouwen we samen aan een proefdier vrije toekomst. Proefdiervrij faciliteert oplossingen zonder dieren en zet haar netwerk in om impact te creëren. Dit kan niet zonder de financiële steun van de achterban; die relatie is van levensbelang.

Proefdiervrij onderhoudt nauwe contacten in de wetenschappelijke wereld. Dit netwerk wordt steeds verder uitgebreid, en het contact met bestaande partners wordt verdiept. Op deze manier wordt de impact van proefdier vrije wetenschap steeds groter. Door regelmatig overleg en door aanvragen van nog niet bij ons bekende onderzoekers vergroten wij het wetenschappelijke netwerk.

Elk half jaar voert Proefdiervrij een interne evaluatie uit om de aansluiting met het groeiplan te houden en het lange termijn doel voor ogen te houden in de dagelijkse werkzaamheden.

1.3.2 Activiteiten en financiële positie

A. Proefdiervrij en de proefdieren: 2017 in vogelvlucht

Stap voor stap komt ons doel dichterbij: een wereld zonder proefdieren! Ook in 2017 kon Proefdiervrij een aantal belangrijke successen vieren, met name op het gebied van proefdier vrij wetenschappelijk onderzoek. Dat is een van onze speerpunten en ook vorig jaar zetten we hier vol op in. Daarnaast waren we actief om geïnteresseerde groepen en de politiek bewust te maken van wat onderzoek met proefdieren inhoudt. Natuurlijk besteedden we daarbij vooral veel aandacht aan de mogelijkheden die er nu al zijn om proefdieronderzoek te vervangen.

Wetenschap

In Nederland worden jaarlijks nog z'n 500.000 proefdieren ingezet voor wetenschappelijk onderzoek. Daar zit weliswaar een dalende trend in, maar het is duidelijk dat er nog veel moet gebeuren voordat de wetenschap helemaal proefdier vrij is. Daarom is het de missie van Proefdiervrij om dit realiteit te maken. Dat een proefdier vrije wetenschap geen droombeeld is, wordt bewezen door het groeiend aantal proefdier vrije onderzoeksprojecten. Steeds meer wetenschappers delen de visie van Proefdiervrij dat onderzoek zonder proefdieren een win-win situatie is: mensen én dieren worden er beter van. Daarom hebben wij ook in 2017 weer nieuwe en lopende onderzoeksprojecten ondersteund.

Onderwijs

Proefdieren in (academisch) onderwijs zijn nog een onderbelicht onderwerp. Proefdiervrij bleef hier ook in 2017 aandacht voor vragen en zette een aantal innovatieve projecten voort. Bijvoorbeeld: de plastinaten die Universiteit Utrecht gebruikt voor de anatomielessen bij de opleiding diergeneeskunde. Deze plastinaten besparen veel proefdieren.

Politiek

De politiek heeft de ambitie uitgesproken dat Nederland in 2025 koploper proefdier vrije innovaties moet zijn. In 2017 werd een aantal concrete stappen gezet om die ambitie te

verwezenlijken. Proefdiervrij was en is hier nauw bij betrokken, onder meer als lid van de werkgroep Transitie Proefdiervrije Innovaties.

Maatschappij

In 2017 waren we actief om zo veel mogelijk mensen te informeren over de stand van zaken rond proefdiervrij onderzoek. Dat deden we via onze eigen kanalen, maar ook via de media en verschillende evenementen.

Aantal proefdieren in 2016

In 2016 werden er 449.874 dierproeven in Nederland uitgevoerd, waarvoor 439.055 dieren zijn gebruikt. De cijfers uit 2016 zijn de meest recente gegevens van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), die hier elk jaar een rapport over uitbrengt. Dit is een enorm hoog aantal. De NVWA constateerde een daling van 15% ten opzichte van 2015. Het gaat om allerlei soorten dieren: van apen, muizen en ratten tot honden, katten en paarden. Er zijn ook dieren die speciaal voor dierproeven worden gefokt, maar die om allerlei redenen uiteindelijk niet voor onderzoek worden gebruikt (het zgn. fokoverschot). In 2016 steeg hun aantal met maar liefst 8,5% tot 440.766. Dit betekent dat de door de NVWA gerapporteerde daling van 15% in werkelijkheid slechts 6% bedraagt. Proefdiervrij is natuurlijk blij met de daling, maar vindt deze nog veel te laag. Het is duidelijk dat ons werk nog steeds hard nodig is.

B. Proefdiervrij en de wetenschap

De wetenschap speelt een belangrijke rol in het beëindigen van proefdieronderzoek. Immers, in de laboratoria van universiteiten en onderzoeksinstituten worden nog heel veel proefdieren gebruikt. En dat terwijl de resultaten van proefdieronderzoek vaak niet representatief zijn voor mensen. Toch is er een kentering gaande, er komen steeds meer onderzoekers die innovatieve onderzoeksmethoden ontwikkelen waarvoor geen dieren nodig zijn. Proefdiervrij stimuleert deze ontwikkeling, onder meer met ons Fonds Proefdiervrij Onderzoek. Ook in 2017 investeerden wij weer in een aantal belangrijke en veelbelovende onderzoeksprojecten.

Fonds Proefdiervrij Onderzoek

De ontwikkeling van proefdiervrije onderzoeksmethoden is niet gratis. Onderzoekers zijn altijd op zoek naar subsidies en andere financiële ondersteuning om hun projecten verder te brengen. Daarom heeft Proefdiervrij in 2009 het Fonds Proefdiervrij Onderzoek opgezet. Dit Fonds is bedoeld om de ontwikkeling en toepassing van proefdiervrij onderzoek te stimuleren en te ondersteunen. Het wordt gevuld met subsidies en donaties. Onderzoekers die zich bezighouden met proefdiervrij onderzoek kunnen een aanvraag voor ondersteuning indienen. Alleen de meest veelbelovende en vernieuwende projecten komen in aanmerking. De beoordeling gebeurt in samenwerking met experts van ZonMw.

Ons beleid is om onze steun te spreiden over verschillende types onderzoek, omdat we op die manier de meeste proefdiervrije impact kunnen hebben. Proefdiervrij steunt zowel fundamenteel als toegepast onderzoek. Ook op het gebied van veiligheidstesten (testen van chemische stoffen) en onderwijs lopen verschillende projecten. Sinds 2016 spreiden we ook de onderzoek sectoren waarin we actief zijn. Eerder richtten we ons voornamelijk op kankeronderzoek, nu zetten we de beschikbare fondsen breder in. In 2017 is bijvoorbeeld een onderzoek gestart naar Alzheimer, maar ook financierden wij een project over leverziekten. Ook hier geldt dat Proefdiervrij door spreading meer wetenschappers kan bereiken en dus breder kan laten zien dat proefdiervrij onderzoek een reëel alternatief is.

Samenwerking met ZonMw

Ook in 2017 werkte Proefdiervrij nauw samen met ZonMw. Deze samenwerking bestaat al sinds 2000. Naast expertise biedt Proefdiervrij ook financiële ondersteuning. Voor het programma Meer Kennis met Minder Dieren (MKMD - 2015-2017) heeft Proefdiervrij een toezegging van € 1.800.000 gedaan. Dit geld wordt besteed aan projecten gericht op de vervanging van dierproeven.

In 2017 hebben onderzoekers twee keer de mogelijkheid gehad om een aanvraag in te dienen onder de module “Maatschappelijke Partners – Proefdiervrije innovaties & Humane ziekten”. Proefdiervrij heeft vijf projecten medegefinancierd. Het doel van de module is om maatschappelijke organisaties te betrekken bij proefdiervrije innovaties die beter zijn voor mens én dier. ZonMw en Proefdiervrij zijn partnerschappen aangegaan met maatschappelijke organisaties om onderzoek naar vervanging van dierproeven te realiseren. Deze partners kunnen projecten mede-financieren, maar ze kunnen ook gezamenlijk optrekken in de communicatie over proefdiervrij onderzoek.

Wetenschappelijke partners

Proefdiervrij werkt in het wetenschapsveld samen met een aantal partners die zich inzetten voor proefdiervrij onderzoek. Partners kunnen onderzoeksgroepen of personen zijn die gemotiveerd zijn om proefdiervrije methoden te ontwikkelen. Een aantal daarvan ontvangt een financiële bijdrage uit ons Fonds (via het programma MKMD (Meer Kennis met Minder Dieren) van ZonMw). In 2017 kwamen hier maar liefst zeven nieuwe partners bij, in lijn met

ons doel om ons netwerk steeds verder te vergroten en te versterken. In 2017 werkten we samen met partners bij de volgende instellingen:

- * Universiteit Utrecht (Utrecht)
- * Erasmus MC (Rotterdam)
- * Hubrecht Organoid Technology (Utrecht)
- * LUMC (Leiden)
- * Sanquin (Amsterdam)
- * RIVM (Bilthoven)
- * TNO (Zeist en Leiden)
- * Rijksuniversiteit Groningen (Groningen)
- * VUmc (Amsterdam)
- * AMC (Amsterdam)
- * Radboud UMC (Nijmegen)
- * hDMT ((human disease model technologies), een consortium dat zich richt op ontwikkeling en implementatie van organen op chips

Een voorbeeld van het soort proefdiervrije projecten waar onze partners mee bezig zijn is een onderzoeksmodel van het LUMC (Leids Universitair Medisch Centrum). Leidse onderzoekers ontwikkelden een proefdiervrij laboratoriummodel waarmee het effect van stoffen op de kleinste bloedvaten in ons lichaam gedetailleerd in kaart kan worden gebracht: het ‘haarvaten-op-een-chip-model’. Bij de verdere ontwikkeling werken zij samen met het Leiden Academic Centre for Drug Research (LACDR) en de biotechbedrijven Mimetas en Pluriomics. In 2017 ontvingen zij hiervoor een subsidie van € 480.000 euro van Proefdiervrij en ZonMW binnen het MKMD-programma.

Partnerschappen met bedrijven

Naast onze contacten met wetenschappers, zetten we ook in op goede relaties met bedrijven die actief zijn op het gebied van proefdiervrij onderzoek. Voorbeelden hiervan zijn de hierboven al genoemde biotechbedrijven Mimetas en Pluriomics. Om onze contacten met relevante bedrijven nog verder uit te breiden, willen we in 2018 onderzoekers uit het bedrijfsleven uitnodigen voor zogenaamde insight gesprekken. Deze gesprekken zijn gericht op het vergaren van informatie over kansen en mogelijkheden voor proefdiervrij onderzoek, maar ook op het definiëren van belemmeringen. Belangrijke vragen daarbij zijn: Waarom voeren bedrijven nog dierproeven uit? Waarom worden er niet meer proefdiervrije methoden gebruikt?

Crowdfunding

In 2016 startte Proefdiervrij een crowdfunding-platform om fondsen te werven voor specifieke onderzoeksprojecten. Hieronder beschrijven we de projecten waar we in 2017 aandacht voor vroegen.

Alzheimer-onderzoek zonder proefdieren

Dr. Wiep Scheper van het VUmc in Amsterdam ontwikkelt een onderzoeksmodel waardoor de zoektocht naar een medicijn tegen Alzheimer wordt versneld. Tot nu toe is onderzoek op proefdieren hierbij de standaard. In de afgelopen jaren werden meer dan vijfhonderd medicijnen bestempeld als “veelbelovend” voor de behandeling van Alzheimer. Het onderzoek naar deze mogelijke medicijnen kostte tienduizenden proefdieren het leven. Helaas bleek geen van deze medicijnen het gewenste effect te hebben.

Wiep Scheper ontwikkelt daarom een model dat is gebaseerd op menselijke cellen, “want”, zegt zij: “Om een geneesmiddel te ontwikkelen dat de ziekte van Alzheimer kan vertragen, is

het noodzakelijk om in celkweek de situatie in de menselijke hersenen zo goed mogelijk na te bootsen.”

Betere bescherming van ongeboren baby's

Prof. Aldert Piersma van de Universiteit Utrecht onderzoekt hoe ongeboren baby's beschermd kunnen worden tegen schadelijke chemicaliën door een computerprogramma te maken waarin kennis van ontwikkelingsbiologie en toxicologie wordt samengebracht. Hier komt dus geen proefdier aan te pas. Dit onderzoek wordt al sinds 2016 gesteund door Proefdiervrij. In 2017 ging onderzoeker Victoria de Leeuw, promovenda bij prof. Piersma, aan de slag met een nieuw onderdeel van dit onderzoek. De Leeuw richt zich op de ontwikkeling van het zenuwstelsel van baby's tijdens de zwangerschap. Als die ontwikkeling niet helemaal goed gaat, kan een baby geboren worden met een hazenlip of een open ruggetje. Zij analyseert met behulp van menselijke stamcellen welke stoffen een negatief effect kunnen hebben op de ontwikkeling van baby's. Die informatie die zij verzamelt, komt in een computermodel dat kan voorspellen welke stoffen schadelijk zijn en welke niet.

[Quote]

Victoria de Leeuw, onderzoekster aan Universiteit Utrecht:

“We willen proefdiervrije methoden ontwikkelen met een slimme combinatie van cellen in een schaalpje (in vitro) en computermodellen (in silico) waarmee we het embryo na kunnen bootsen.”

Proefdieren vervangen in leveronderzoek

In onderzoek naar leverziekten worden tot nog toe vooral 'plofmuizen' gebruikt. Dit zijn muizen die genetisch zijn gemanipuleerd, waardoor ze onverzadigbaar zijn. Ze eten voortdurend en ontwikkelen daardoor leververvetting, wat vervolgens wordt onderzocht. De leververvetting van de muis lijkt slechts voor 12% op de menselijke variant. De resultaten van

het onderzoek zijn dus niet optimaal. Prof. Peter Olinga van de Rijksuniversiteit Groningen ontwikkelt een model gebaseerd op menselijk leverweefsel dat op een chip wordt geplaatst. Deze chip bootst lichaamsprocessen na waardoor het weefsel lange tijd in leven kan worden gehouden. Dit levert betere resultaten op én er zijn geen proefdieren voor nodig.

[Quote]

Prof. Peter Olinga, Rijksuniversiteit Groningen:

“Je zult zien dat dit model op de langere termijn veel proefdieren zal vervangen, omdat de plofmuis dan niet meer nodig is. Bovendien zijn in mijn onderzoeksteam veel nationaliteiten vertegenwoordigd. Zij krijgen een heel andere en kritische kijk op het gebruik van proefdieren mee.”

Haarvaten-onderzoek met een microchip

Schade aan haarvaatjes speelt een grote rol bij ziekten als hartfalen, herseninfarcten en nierfalen, daarom is onderzoek naar mogelijke medicijnen belangrijk. Abidemi Junaid, onderzoeker bij het Leiden Academic Centre for Drug Research (LACDR), is bezig met een model waarbij haarvaatjes op een microchip worden geplaatst. Zo kunnen stoffen worden getest zonder dat daarvoor proefdieren nodig zijn. Tot nu toe worden voor het testen van één stof gemiddeld 5.000 proefdieren gebruikt. Dit geeft aan hoe belangrijk dit nieuwe onderzoeksmodel is, het kan immers enorme aantallen proefdieren besparen.

Innovatief virusonderzoek

Door vaccinaties kunnen al veel virussen onschadelijk gemaakt worden, maar er is ook nog een groot aantal virussen waar wij ons niet tegen kunnen beschermen. Deze virussen kunnen ernstige gevolgen hebben voor zwakke groepen, zoals jonge kinderen en baby's. Zo kan een simpel verkoudheidsvirus zelfs een fatale hersenvliesontsteking veroorzaken. Proefdiervrij steunt daarom van harte het onderzoek van Dr. Katja Wolthers van het AMC, die zich inzet

om een remedie tegen virussen te vinden. Dat doet ze proefdiervrij, met behulp van organoids. Dit zijn humane orgaanmodellen op microscopisch formaat, die buiten het lichaam worden gekweekt uit menselijke cellen. Organoids hebben op die manier dezelfde eigenschappen als bijvoorbeeld onze darmen of longen. Daarnaast blijken organoids een goede gastheer te zijn voor een virus. Onderzoek naar virussen kan dus nu zonder proefdieren te gebruiken en de resultaten zijn bovendien direct te vertalen naar de mens, wat bij 'traditioneel' onderzoek niet het geval is.

[Quote]

Katja Wolthers, onderzoeker bij het AMC

"In de virologie wordt nog veel te gemakkelijk gekozen voor de dierproef."

Aidsonderzoek zonder proefdieren

Op dit moment worden nog heel veel proefdieren gebruikt in hiv-onderzoek. Prof. Tjard de Cock Buning, hoogleraar Toegepaste ethiek in de levenswetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam, doet een verkennend onderzoek naar de vervanging van proefdieren in aidsonderzoek. In het verkennend onderzoek wil hij inventariseren welke innovatieve technologieën gebaseerd zijn op menselijke cellen én proefdieren kunnen vervangen in onderzoek naar het hiv-virus. Dit onderzoek kan dan dienen om het onderwerp op de agenda van de 22e internationale Aidsconferentie te zetten, die in 2018 in Amsterdam wordt gehouden. Dit initiatief wil Proefdiervrij graag ondersteunen en daarom is dit project ook opgenomen op ons crowdfunding-platform, en met succes: het streefbedrag is gehaald en zelfs iets overschreden.

C. Proefdiervrij en het onderwijs

Het onderwijs is misschien niet het eerste waar mensen aan denken als het om dierproeven gaat. Toch worden er alleen al in Nederland jaarlijks ca. 16.000 dierproeven gedaan voor onderwijs. Bijvoorbeeld op universiteiten, bij studies als diergeneeskunde. Maar ook bij studies op het gebied van neurowetenschappen (oefenen van chirurgische vaardigheden) en opleidingen tot dierverzorger of dierenartsassistent. Het gaat om proeven op onder andere muizen, ratten, cavia's, konijnen en honden, maar ook op landbouwdieren als koeien, paarden, geiten, en varkens. Gelukkig zijn er initiatieven om dierproeven in het onderwijs overbodig te maken, deze ondersteunt Proefdiervrij van harte.

Dierdonorcodicil en plastinaten

Proefdiervrij werkt aan het vervangen van proefdieren in het onderwijs door samen te werken met de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht. Samen hebben we het dierdonorcodicil opgezet. Via het dierdonorcodicil kunnen huisdiereigenaren hun overleden dier aanbieden aan de wetenschap. In 2017 ging het om 212 overleden dieren, waarmee vele onderwijs-gerelateerde dierproeven werden voorkomen.

Daarnaast werkt Proefdiervrij samen met de Universiteit Utrecht aan de ontwikkeling van plastinaten voor de opleiding diergeneeskunde. Plastineren is een techniek waardoor overleden dieren door inspuiten van siliconen geconserveerd worden. Op deze manier kunnen deze levensechte 3D diermodellen jarenlang gebruikt worden in het anatomisch onderwijs van de opleiding diergeneeskunde. Dit is een doorlopend project omdat er nog veel plastinaten nodig zijn. Daarom vroegen wij hier ook in 2017 aandacht voor bij onze donateurs.

[Quote]

Dr. Claudia Wolschrijn, Universitair Hoofddocent bij de Faculteit Diergeneeskunde
Universiteit Utrecht

“Door middel van plastinaten kunnen diergeneeskundestudenten de juiste vaardigheden en een beter driedimensionaal inzicht ontwikkelen zonder hiervoor proefdieren te gebruiken. De plastinaten zorgen er ook voor dat de studenten te allen tijde 3D-modellen beschikbaar hebben tijdens hun studie.”

Recht op proefdiervrij onderwijs

Iedereen heeft recht op proefdiervrij onderwijs. Als een student tijdens zijn of haar opleiding met proefdieren wordt geconfronteerd, mag hij of zij weigeren daarmee te werken. Onderwijsinstellingen zijn verplicht om een proefdiervrij lesprogramma aan te bieden aan studenten die gewetensbezwaren hebben tegen het gebruik van dieren. Proefdiervrij biedt studenten die dit bij hun instelling aan willen kaarten, advies en informatie.

[Quote]

Edi Hoogenboezem, biologiestudent aan de Rijksuniversiteit Groningen

“Doordat ik tijdens mijn studie keer op keer werd geconfronteerd met dierproeven, maakte ik me zorgen over mijn carrière na mijn studie. Ik wil dolgraag onderzoeker worden, maar dit leek onmogelijk zonder proefdieren. In de neurowetenschappen is onderzoek zonder proefdieren nog ondenkbaar. De hersenen zijn namelijk complex en moeilijk te vervangen door een ander model. Ik heb contact opgenomen met stichting Proefdiervrij en heb mijn dilemma voorgelegd. Na er goed over nagedacht te hebben heb ik besloten om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van proefdiervrije modellen met een eigen onderzoek. Hoe meer alternatieven er zijn, hoe minder proefdieren er gebruikt hoeven te worden. Zo hoop ik zowel mens als dier te helpen.”

Proefdiervrij colleges

Proefdiervrij verzorgt speciale colleges voor studenten die (misschien) met proefdieren gaan werken. Het college, dat ongeveer anderhalf uur duurt, wordt gegeven aan universiteiten in heel Nederland en is onderdeel van de cursus Proefdierkunde.

Voordat een onderzoeker met proefdieren mag werken, moet hij of zij deze cursus met succes hebben doorlopen. De cursus behandelt niet alleen de Wet op de Dierproeven en de Europese regelgeving, maar ook de vervanging van dierproeven en ethische afwegingen komen aan de orde.

Proefdiervrij brengt een kritisch geluid in en stelt vragen bij het gebruik van proefdieren. Natuurlijk vertellen wij ook welke argumenten er zijn om met alternatieven voor dierproeven aan de gang te gaan. Met onze colleges willen we studenten aan het denken zetten en hen laten zien dat er tegenwoordig reële andere mogelijkheden zijn.

In 2017 verzorgden we 38 colleges als onderdeel van de cursus Proefdierkunde. Daarnaast kregen we steeds meer aanvragen van onder andere hogescholen en middelbare scholen om een presentatie te geven. Omdat we niet de capaciteit hebben om deze presentaties door het hele land te verzorgen, hebben we een opname gemaakt van een korte versie van het college in het Nederlands en Engels. Als er een aanvraag komt, sturen we deze video toe, aangevuld met een lijst met stellingen voor een discussie. Indien gewenst, beantwoorden we via Skype ook vragen van leerlingen.

D. Proefdiervrij en de politiek

Als we dierproeven willen uitbannen, hebben we de politiek ook nodig. Door wet- en regelgeving kan de overheid immers proefdiervrije ontwikkelingen sturen en versnellen. Daarom onderhoudt Proefdiervrij contacten met de Tweede Kamer en met relevante ministeries. Wij dragen onze expertise aan in de actuele politieke discussie over proefdiervrije innovaties en hadden ook in 2017 weer een actieve en gewaardeerde inbreng.

Rathenau-rapport over proeven met apen

Het Rathenau Instituut, dat wetenschappelijk advies geeft aan de politiek, bood in februari het rapport 'Van aap naar beter' aan de Tweede Kamer aan. Ook Proefdiervrij werkte mee aan dit rapport. 'Van aap naar beter' inventariseert de stand van zaken op het gebied van proeven met apen, de zogenaamde niet-humane primaten. De aanleiding van het rapport was de wens van de Tweede Kamer om zo snel mogelijk te komen tot een afbouw van het aantal proeven met apen in Nederland naar nul. Proeven met apen brengen niet alleen ethische problemen met zich mee. Ze zijn ook wetenschappelijk en juridisch gezien omstreden, omdat ze niet de juiste informatie opleveren en geen betrouwbare resultaten geven.

De conclusie van het rapport is dat een structurele verandering in het denkpatroon en de uitvoering van proeven binnen de (bio-) medische wetenschap nodig is. Dat is ook de visie van Proefdiervrij. Met dit rapport kan de regering strategieën formuleren om tot een daadwerkelijke afbouw van het aantal proeven met apen te komen. Wat Proefdiervrij betreft zou dit een belangrijke stap zijn in het realiseren van de ambitie om Nederland koploper te maken op het gebied van proefdiervrije innovatie.

Congres proefdiervrije innovatie

Martijn van Dam, de vorige staatssecretaris van Economische Zaken (EZ), presenteerde eind 2015 zijn ambitie dat Nederland in 2025 koploper in proefdiervrije innovaties moet zijn. Sindsdien is Proefdiervrij een van de gesprekspartners van het ministerie van EZ, de Tweede Kamer en betrokken organisaties. Proefdiervrij is bovendien een van de negen partners in de werkgroep Transitie Proefdiervrije Innovaties, waarvan de plannen in 2018 naar de Kamer worden gestuurd.

In juni 2017 werd het congres 'Nederland wereldleider proefdiervrije innovatie' georganiseerd; ook Proefdiervrij was hier aanwezig. Tijdens het congres zijn alle deelnemers bijgepraat over het overheidsbeleid en de bestaande ideeën over de juiste aanpak. Het congres bood de deelnemers de gelegenheid om al in een vroeg stadium mee te praten over de plannen.

Tijdens het congres gaf Marja Zuidgeest een presentatie over de visie van Proefdiervrij: voor ons staat het als een paal boven water dat het vervangen van proefdieren alleen succesvol zal zijn als unaniem wordt ingezet op de ontwikkeling van proefdiervrij onderzoek. Dat is beter voor mens én dier!

Hoorzitting in Tweede Kamer

In september was Marja Zuidgeest van Proefdiervrij aanwezig bij een hoorzitting van de Tweede Kamer over de ontwikkeling van proefdiervrije onderzoeksmethoden. De bijeenkomst werd bijgewoond door wetenschappers, politici, dierenbelangenorganisaties en mensen uit het bedrijfsleven. Daaronder waren ook verschillende wetenschappers met wie wij samenwerken, zoals Robert Passier, hoogleraar Stamceltechnologie en Albert Piersma, hoogleraar Reproductietoxicologie. Met deze bijeenkomst wilden de Kamerleden zich laten informeren over de stand van zaken op dit terrein.

Marja Zuidgeest was een van de prominente sprekers tijdens de hoorzitting. Zij gaf aan dat Proefdiervrij staat voor een positieve aanpak: wij willen wetenschappers uitdagen en met hen

samenwerken om proefdiervrije onderzoeksmethoden te ontwikkelen. Onze ambitie is om die samenwerking verder uit te breiden. In de ontwikkeling van humane (en dus proefdiervrije) onderzoeksmodellen zit veel potentie. Het verbieden of lastiger maken van het uitvoeren van dierproeven is op dit moment niet de oplossing.

[Quote]

Marja Zuidgeest, tot 2018 directeur van Proefdiervrij

“We houden de plannen van de regering goed in de gaten. Komt er een beleid om proefdiervrije innovaties daadwerkelijk te stimuleren? En worden alle mooie woorden ook omgezet in daden? Wij zullen onze lobby krachtiger aanzetten om te zorgen dat deze positieve ‘vibe’ ten goede komt aan de proefdieren.”

Fonds Humane4animals

Vorig jaar richtte Proefdiervrij samen met de Triodos Bank het Fund Humane4Animals op, dat onderdeel is van de Transitie Proefdiervrije Innovaties. Het fonds is bedoeld om veelbelovende proefdiervrije onderzoeksprojecten verder te brengen. Na financiering van een (wetenschappelijk) project met publiek geld is gewoonlijk niet meteen geld van private investeerders beschikbaar. Ter overbrugging van deze periode kunnen wetenschappers in de toekomst een aanvraag indienen bij het Fund Humane4Animals. Hiervoor heeft Proefdiervrij een startsubsidie van het ministerie van EZ gekregen. Triodos en Proefdiervrij onderzoeken nu hoe het Fonds verder ingericht moet worden. Daarbij blijkt dat deze inrichting lastiger is dan in eerste instantie gedacht. De twee partners zien dit echter als een extra uitdaging en werken gestaag door aan het Fonds.

Expertmeeting in Rotterdam

In november organiseerde Proefdiervrij op verzoek van Maarten Struijvenberg, wethouder Werkgelegenheid in Rotterdam, een expertmeeting over proefdiervrije innovaties. De wethouder wilde weten hoe de gemeente ervoor kan zorgen dat bedrijven die zich bezighouden met proefdiervrije innovaties, zich in Rotterdam vestigen. Proefdiervrije innovaties zijn immers de toekomst. Het initiatief voor deze bijeenkomst was genomen door de Partij voor de Dieren, fractie Rotterdam. Zij hebben ons gevraagd ons netwerk aan te boren om een aantal experts bij elkaar te brengen.

E. Proefdiervrij en de Nederlandse samenleving

Het is een belangrijke missie van Proefdiervrij om mensen in Nederland informatie te geven over dierproeven en over het groeiend aantal uitstekende vervangende proefdiervrije onderzoeksmethoden. Onze doelgroepen zijn divers: van kinderen en jongeren die op school een werkstuk over proefdieren willen maken tot mensen die eigenlijk nog niet zo veel over het onderwerp weten, maar er toch best iets meer over willen horen. Onze donateurs en sympathisanten vormen natuurlijk een speciale doelgroep. Zij zijn nauw betrokken bij het werk van Proefdiervrij en willen goed op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen. Ook in 2017 benaderden we al deze doelgroepen.

Wereldproefdierendag

Op 24 april, Wereldproefdierendag, toerden medewerkers van Proefdiervrij door het land om verschillende wetenschappelijke organisaties en universiteiten te bezoeken. Daar brachten ze de proefdiervrije onderzoekers met wie Proefdiervrij samenwerkt een mooi boeket. Dit als dank voor hun inzet voor onderzoek zonder dat daar proefdieren aan te pas komen.

Webinar voor geïnteresseerden

Eind mei organiseerde Proefdiervrij haar eerste webinar, een online vraaggesprek via het internet. In deze live-uitzending konden geïnteresseerden vragen stellen aan prof. Tjard de Cock Buning. Het onderwerp betrof de mogelijkheden om proefdiervrije onderzoeksmethoden voor aidsonderzoek te ontwikkelen, iets waar De Cock Buning, hoogleraar Toegepaste ethiek in de levenswetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam, zich voor inzet.

Het webinar kon op enthousiasme rekenen: 83 mensen hebben het bekeken, een mooi aantal. Vragen die aan de orde kwamen waren: in aidsonderzoek worden nog altijd veel apen gebruikt. Maar de resultaten die uit apenonderzoek komen zijn niet altijd te vertalen naar de mens. Waarom worden deze dieren dan nog gebruikt? En welke proefdiervrije onderzoeksmethoden kunnen apen in aidsonderzoek vervangen?

4 oktober, dierendag

Wereldierendag, 4 oktober, is een dag om stil te staan bij de proefdieren. Dat deden we door een ludieke actie te organiseren. Ons ideaal is Nederland proefdiervrij te maken en dat wilden we met deze actie uitbeelden. We vroegen onze volgers op Facebook om een foto van zichzelf met een Proefdiervrij-poster te maken bij een plaatsnaambordje of een bekend punt in hun stad en om die foto op te sturen. We kregen hartverwarmend veel reacties op deze oproep.

Weekend van de Wetenschap

Op 7 en 8 oktober werd het Weekend van de Wetenschap gehouden, dat elk jaar overal in het land veel bezoekers trekt. Instituten, bedrijven, musea en universiteiten openen dan hun deuren om het publiek een kijkje achter de schermen te geven. Dit jaar was Proefdiervrij er ook weer bij. We stonden met een stand bij de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit van Utrecht om iedereen alles te vertellen over het dierdonorcodicil en plastinaten.

Proefdiervrij in de media

In februari was er veel aandacht voor de organoids, een proefdiervrije onderzoeksmethode. De ontwikkeling hiervan wordt medegefinancierd door Proefdiervrij. Organoids zijn miniatuur organen, bestaand uit menselijk weefsel, die ook de persoonlijke eigenschappen van een persoon bevatten. Al deze organoids worden opgeslagen in een soort bibliotheek; de Living Biobank. Deze techniek opent niet alleen een hele nieuwe wereld voor onderzoekers, maar kan ook nog eens tienduizenden proefdieren als honden, muizen, katten en ratten in wetenschappelijk onderzoek vervangen. Prof. Hans Clevers sprak hierover in de Nieuwsshow op NPO Radio 1.

Er was ook aandacht op de website van Zorgnieuws en de nieuwswebsite Drimble. Ook op social media werden de organoids veel genoemd. In al deze berichten werd vaak doorverwezen naar Proefdiervrij.

Op 30 maart wijdde het jeugd-tv-programma Klokhuis een item aan het dierdonorcodicil, een samenwerking tussen Proefdiervrij en de Universiteit Utrecht.

Acties

In de zomer lanceerde Proefdiervrij een petitie om proefdiervrij aidsonderzoek op de agenda van de 22^e Internationale Aidsconferentie te krijgen (2018 in Amsterdam). Dit is in het kader van een project met prof. De Cock Buning. Deze hoogleraar wil laten zien dat proefdiervrij aidsonderzoek mogelijk is. Nu worden in laboratoria bijvoorbeeld apen opzettelijk besmet met hiv. Groepen besmette apen moeten na onderzoek de rest van hun leven in afzondering doorbrengen. Via een crowdfundingactie kon een verkennend onderzoek naar innovatieve proefdiervrije technieken worden gestart. Hiermee kan De Cock Buning laten bestuderen of

nieuwe technologieën als organs-on-chips, 3D-organmodellen en computermodellen het hiv-onderzoek naar een hoger niveau kunnen brengen.

De petitie was een succes, 3.546 mensen zetten hun handtekening. Proefdiervrij was in eerste instantie van plan om deze handtekeningen aan te bieden tijdens de wetenschappelijke pre-conferentie van de Internationale Aids Conferentie. De organisatie van de Internationale Aids Conferentie heeft helaas besloten dat deze pre-conferentie niet doorgaat. Wij zijn nu op zoek naar een andere manier om proefdiervrij hiv-onderzoek onder de aandacht van de wetenschappers te brengen.

Communicatie

We besteden altijd veel aandacht aan onze communicatie met donateurs en andere doelgroepen. Proefdiervrij wil graag transparant zijn over haar doelen, de bereikte successen en ook over zaken die wat moeilijker verlopen. In 2017 werkten we verder aan een nieuwe communicatiestrategie om zo nog beter voor het voetlicht te brengen wat Proefdiervrij wil en waar wij voor staan. We maken gebruik van verschillende communicatiekanalen, waarbij de social media nog steeds aan belang winnen.

Website

Nadat de website in 2016 was vernieuwd, was in 2017 de verdere doorontwikkeling belangrijk. De website is immers een cruciaal communicatiekanaal en is daarom nooit 'klaar'. De maandelijkse bezoekersaantallen variëren sterk en hebben onder meer te maken met de zichtbaarheid van Proefdiervrij in andere media (tussen ruim 26.000 en ruim 6.000).

Social media

Op Facebook had Proefdiervrij eind december 2017 ruim 60.000 volgers, een lichte daling in vergelijking met het jaar daarvoor. Facebook gebruiken we als fondsenwervend middel, maar ook om de betrokkenheid van donateurs en geïnteresseerden te behouden en versterken. Onze andere social media platforms zoals Twitter (bijna 6.800 volgers per eind december), Instagram (640 volgers) en LinkedIn (62 volgers) worden ingezet om de betrokkenheid te vergroten; via deze kanalen verspreidt Proefdiervrij informatie over proefdieren en proefdiervrije projecten. In mei zijn wij gestart met de Proefdiervrij LinkedIn bedrijfspagina. Hier delen we zowel nationale als internationale wetenschappelijk berichten en blogs over proefdiervrije methoden en proefdiergebruik.

[Quote]

Reactie op Facebook op het werk van de door Proefdiervrij gesteunde onderzoekers:
“Weinig zichtbaar voor velen maar hun werk is zo ontzettend nodig. Helden!”

Webwinkel

De webshop is een populair onderdeel van de Proefdiervrij-website. Hier bieden we door vrijwilligers gemaakte producten aan. De opbrengsten komen ten goede aan onze proefdiervrije projecten; soms na aftrek van de materiaalkosten.

In totaal heeft Proefdiervrij veertien vaste vrijwilligers die hun creativiteit inzetten voor de proefdieren. Gedurende het jaar waren vooral geurzakjes, olifantenpotloden, babyslofjes en houten sleutelhangers erg populair. Andere items zijn onder meer schilderijtjes, een verjaardagskalender, halskettingen en koperen armbanden met inscriptie, ringen en waaiers.

[Quote]

Annelies Kramer Freher maakt bijzondere ringen met een dierthema voor de webshop: *“Ik ontwerp en maak ringen met de wetenschap dat ik meewerk aan het verminderen van het ge- en misbruik van alle proefdieren in de laboratoria en het bevorderen van proefdiervrij onderzoek.”*

Digitale nieuwsbrief

In principe wordt er één keer per maand een digitale nieuwsbrief verzonden. Dit is een nieuwsbrief met informatie over projecten, feiten over proefdiervrij onderzoek en aandacht voor de webshop of inzamelacties. Ontvangers zijn donateurs en geïnteresseerden. De oplage was per eind december 2017 ca. 60.500.

Magazine

Het Proefdiervrij magazine (oplage ca 38.000) verschijnt vier keer per jaar. Centraal staat altijd het interview met een onderzoeker. Gebruikelijk is dat daarin het nieuwste proefdiervrije onderzoek dat door Proefdiervrij wordt gefinancierd, het thema is. Daaraan wordt ook het giftverzoek gekoppeld dat met het magazine wordt verzonden. Onze uitdaging ligt vooral in het vertalen van complexe wetenschappelijke materie naar informatie die voor een groot publiek begrijpelijk is.

Fondsenwerving

Proefdiervrij heeft als belangrijke taak om fondsen te werven voor proefdiervrije projecten. Uit de inkomsten van onze fondsenwerving worden individuele proefdiervrije onderzoeksprojecten gesteund, maar ook helpen onze donateurs om het Fonds Proefdiervrije Innovaties te vullen. Via dit Fonds kunnen wetenschappers financiële ondersteuning krijgen voor proefdiervrij onderzoek (zie ook onderdeel B 1.3.2). In 2017 is in totaal €2.974.171 aan baten geworven t.o.v. €2.140.573 in 2016. Deze stijgende lijn laat zien dat het werk van Proefdiervrij veel sympathie geniet bij onze doelgroepen. Wij voelen ons dan ook gesterkt in ons streven naar een proefdiervrije wetenschap.

Crowdfunding platform

In 2016 lanceerde Proefdiervrij haar crowdfunding platform als nieuw medium om fondsen te werven voor een specifiek proefdiervrij onderzoeksproject. In 2017 was het platform minder succesvol dan in het jaar van de lancering: het gemiddelde giftbedrag was lager en ook het aantal donaties was minder hoog dan in 2016. In het eerste jaar leverde het platform 1.332 donaties op met een gemiddelde waarde van € 27,48. In 2017 kwamen er 1.188 donaties binnen, met een gemiddeld bedrag van € 20,77. Daarom stellen we ons voor 2018 ten doel om de inzet en de manier van werven rondom crowdfunding fundamenteel te vernieuwen.

Acties van sympathisanten

Regelmatig worden we bij Proefdiervrij verrast met mooie fondsenwervende acties door mensen die ons werk een warm hart toedragen. Zo kregen we in januari een cheque van € 10.000 uit handen van Marieke Cohen. Marieke is contractbeheerder bij Nationale Nederlanden. Toen haar werkgever haar werknemers opriep om een goed doel aan te melden voor het bedrijfsproject ‘Wij en de Maatschappij’ hoefde Marieke niet lang na te denken. Zij koos voor ons crowdfunding project ‘tumoren tegen tumoren’.

In februari organiseerde thuiszorgorganisatie HappyNurse een bijzondere actie. In deze ‘maand van de liefde’ konden werknemers en cliënten een geliefde verwennen met een chocoladereep puur geluk. HappyNurse wilde hiermee behalve mensen ook dieren geluk bezorgen. Een deel van de opbrengst was namelijk bestemd voor het proefdierrijke project Living Biobank. In totaal kwam € 250 ten goede aan dit project.

[Quote]

Marieke Cohen nomineerde een Proefdierrijke-project voor de goede doelen-actie bij Nationale Nederlanden:

“Ik ben blij met alle steun van mijn collega’s die op dit mooie project hebben gestemd. Dankzij al deze stemmen hebben we deze donatie kunnen schenken. Op naar een betere wereld voor mens en dier!”

1.4 Financieel beleid en resultaten

1.4.1 Financiële positie		
	2017	2016
	€	€
Vastgelegd op korte termijn		
Liquide middelen	384.997	388.256
Effecten	1.484.028	1.569.030
Vorderingen en overlopende activa	762.809	222.460
Liquiditeitssaldo	2.631.834	2.179.747
Af: kortlopende schulden en overlopende passiva	367.304	355.156
	2.264.530	1.824.591
Vastgelegd op lange termijn		
Materiële vaste activa	480.557	536.180
Gefinancierd met beschikbare middelen	2.745.087	2.360.771

Tabel 1 Financiële positie Proefdiervrij 2016 en 2017

1.4.2 Resultaat

Samengevat zien de resultaten over 2017 en 2016 er als volgt uit:				
	Realisatie'17	%	Realisatie'16	%
	€		€	
<u>BATEN</u>				
Baten van particulieren	2.967.589	99,74	2.140.573	99,87
Baten van bedrijven	6.582	0,22	0	0,00
Totaal geworven baten	2.974.171		2.140.573	
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.258	0,04	2.749	0,13
Totaal baten	2.975.429	100	2.143.322	100
<u>LASTEN</u>				
Besteed aan doelstellingen				
~ Fonds Proefdiervrij onderzoek	757.041	25,44	755.442	35,25
~ Overige Modules	158.355	5,32	214.833	10,02
~ Publiekscommunicatie	788.273	26,49	939.546	43,84
~ Communicatie Donateurs	273.262	9,18	254.466	11,87
Totaal besteed aan doelstellingen	1.976.931	66,44	2.164.287	100,98
Wervingskosten	549.933	18,48	731.826	34,14
Kosten beheer en administratie	71.661	2,41	75.093	3,50
Totaal Lasten	2.598.524	87,33	2.971.206	138,63
Saldo voor financiële baten en lasten	376.905		-827.884	
financiële baten en lasten	7.411		161.414	
Saldo van baten en lasten	384.316		-666.470	

Tabel 2 Resultaatrekening, baten en lasten 2016 en 2017

1.4.3 Kengetallen

	<i>realisatie</i> <u>2017</u>	<i>begroot</i> <u>2017</u>	<i>realisatie</i> <u>2016</u>
<i>Bestedingspercentage baten</i>			
Totaal bestedingen doelstelling uitgedrukt in een percentage van de totale baten.	66,44%	79,83%	93,47%
<i>Doelbestedingspercentage lasten</i>			
Totaal bestedingen doelstelling uitgedrukt in een percentage van de totale lasten.	76,08%	77,26%	72,58%
<i>Percentage wervingskosten</i>			
Wervingskosten uitgedrukt in een percentage van som van geworven baten.	18,49%	20,35%	34,14%
<i>Norm kostenbeheer en administratie</i>			
Kosten beheer en administratie uitgedrukt in een percentage van de totale lasten	2,76%	3,04%	2,52%

1.4.4 Beleid kosten en methoden van fondsenwerving

Het proefdierenissue is een gevoelig maatschappelijk thema. Sommige mensen denken dat een keuze voor proefdiervrij onderzoek betekent dat je bescherming van de volksgezondheid een lagere prioriteit geeft. Daarnaast wil Proefdiervrij in al haar uitingen expliciet duidelijk maken dat zij haar doel op een

open manier in dialoog wil bereiken. Beide zaken hebben consequenties voor de fondsenwerving. Belangrijk is dat ook daar voldoende aandacht is voor informatieverstrekking, zodat mensen een juist beeld krijgen van onze organisatie. Aangezien fondsenwerving steeds vaker in een-op-een-communicatie vorm krijgt, is het des te belangrijker dat alle gesprekken positief eindigen, ook de gesprekken die niet tot een donatie leiden. Alle gesprekken dragen immers bij aan onze voorlichtende taak. Vandaar dat Proefdiervrij 50% op het budget voorlichting verantwoordt. Onder de kosten die volledig onder ‘Wervingskosten’ worden verantwoord, vallen o.a.: bankkosten, kosten drukken combola’s en de kosten van het relatiesysteem. Het relatiesysteem wordt voor 50% ten laste van het fondsenwervingsbudget verantwoord. De drukkosten ten behoeve van het magazine komen voor 20% ten laste van het fondsenwervingsbudget.

1.4.5 Beleid met betrekking tot omvang en functie van reserves en fondsen

Voor de dekking van risico’s op korte termijn wordt een continuïteitsreserve aangehouden van 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. Daaronder wordt verstaan: kosten eigen medewerkers, huisvestingskosten, kantoor- en administratiekosten, bestuurskosten en wervingskosten.

Om schommelingen in de inkomsten uit nalatenschappen en beleggingen op te vangen, wordt een bestemmingsreserve van € 500.000 aangehouden. Voor reserves die vastliggen in materiële vaste activa wordt een reservefinanciering activa aangehouden. Deze reserve muteert met de investeringen, afschrijvingen en eventuele herwaarderingen van de materiële vaste activa.

De opbrengsten van de instandhoudingsreserve zijn noodzakelijk voor het realiseren van de doelstellingen op de lange termijn. Daarbij gaat het bijvoorbeeld aan de instandhouding van de financiering van onderzoek met proefdiervrije methoden.

Jaarlijks doet Proefdiervrij vier giftverzoeken met een specifieke bestemming. Deze worden verantwoord onder bestemmingsfondsen. Andere giften met een specifieke bestemming worden eveneens hier verantwoord.

1.4.6 Beleggingsbeleid

Proefdiervrij belegt in aandelen en obligaties, waarbij we verantwoord rendement en risico als uitgangspunten hebben. Ons beleid ten aanzien van dierproeven is strikt: bedrijven die zelf dierproeven doen of laten doen, zijn uitgesloten, ook als deze proeven gebaseerd zijn op een wettelijke verplichting. Ook beleggen we niet in dier-, milieu- of mensonvriendelijke fondsen. Onder deze randvoorwaarden is het belegd vermogen ondergebracht bij Triodos Bank. De afgelopen jaren vielen de beleggingsresultaten tegen (in 2017 een saldo financiële baten en lasten van 7.411 euro), wat mede de reden is geweest dat Proefdiervrij ervoor heeft gekozen een nieuw contract af te sluiten vanaf 2018. Hierbij is het risicoprofiel voor de beleggingen aangepast van ‘defensief’ naar ‘neutraal’. De beleggingsdoelstelling is vermogensbehoud, met een doelvermogen van € 1.500.000 in 2032. Ieder kwartaal ontvangt Proefdiervrij een rapportage van de beleggingen van Triodos.

Om een nog betere spreiding van risico te bewerkstelligen is in 2001 een kantoorpand aangekocht (dit is ons huidige kantoor). Hiermee is € 650.000 belegd in vastgoed, een risicomijdende en goed renderende investering, zoals in de afgelopen jaren is gebleken. Dit heeft tevens als voordeel dat geen geld meer hoeft worden uitgetrokken voor de huur van kantoorruimte.

1.5 Governance

1.5.1 Samenstelling bestuur en toezichhoudend orgaan

Algemeen directeur en bestuursleden per 31 december 2017:

Mevrouw M. Zuidgeest en mevrouw D. Weijers ((gezamenlijk bevoegd van 1 oktober 2017 t/m 31 december 2017)

Naam lid	Portefeuille RvT	Hoofdfunctie	Nevenfuncties
Mevrouw H. Leenen	Communicatie en Marketing	Teamleider Corporate Marketing Staatsbosbeheer	n.v.t.
De heer E. Hilders	Financiën en Vermogensbeheer, voorzitter	Eigenaar Sjaak Adviseurs	Commissaris bij Money Brothers BV
De heer T. De Cock Buning	Wetenschap	Professor Vrije Universiteit van Amsterdam	

Tabel 3 Overzicht samenstelling Raad van Toezicht

1.5.2 Taak en werkwijze van directie en Raad van Toezicht

De directie bestaat uit één lid, die belast is met het bestuur van de stichting en het stichtingsbureau. De RvT heeft een toezichhoudende taak. Daarnaast heeft de RvT een belangrijke klankbordfunctie voor de directie en geeft derhalve gevraagd (en ongevraagd) adviezen.

1.5.3 Bezoldigings- en vergoedingenbeleid

De directeur wordt conform de richtlijn van de Goede Doelen Nederland bezoldigd.

De RvT ontvangt als zodanig geen bezoldiging. Een redelijke vergoeding voor de door hen ten behoeve van Proefdiervrij gemaakte kosten wordt op declaratiebasis verstrekt.

Salariëring van medewerkers gebeurt naar analogie van de overheidsschalen vastgesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken.

1.5.4 Wijze van benoemen en zittingsduur van directie en Raad van Toezicht

De benoeming van directieleden gebeurt door de RvT, voor onbepaalde tijd.

De leden van de RvT worden benoemd voor een periode van vier jaar.

1.5.5 Verslag toezichhoudend orgaan

De RvT heeft in 2017 vier keer vergaderd, iedere keer in aanwezigheid van de directie. Onderwerpen die tijdens de vergaderingen aan de orde geweest zijn:

- goedkeuring van de jaarstukken 2016
- personeelszaken
- evaluatie van RvT en directie
- voortgang uitvoering jaarplan en groeiplan 2015-2020
- evaluatie financiële positie
- ontwikkelingen van een nieuwe communicatiestrategie
- Public Affairs: Nederland wereldleider proefdiervrije innovaties in 2025
- wisseling van directie

Tussentijds is de RvT door de directie maandelijks geïnformeerd over de uitvoering van het jaarplan. Tenminste een keer per kwartaal kreeg de RvT een financiële rapportage met toelichting over afwijkingen van de begroting. Daarnaast hadden de leden van de RvT onderling contact over onderwerpen en stonden zij de directie gevraagd en ongevraagd bij.

Voor de leden van de RvT geldt de volgende profielschets:

- staat volledig achter de doelstelling van Proefdiervrij
- globaal inzicht in alle voor de stichting relevante beleidsterreinen
- inzicht in de voor de stichting relevante omgevingsfactoren en vermogen dit te vertalen naar de strategie van de stichting
- heeft een langdurige en brede ervaring in het aandachtgebied waarvoor persoon is aangetrokken;
- heeft actuele kennis van het aandachtgebied waarvoor persoon is aangetrokken;
- heeft een relevant en uitgebreid netwerk in haar/zijn aandachtsgebied;
- besluitvaardigheid en adviesvaardigheid
- integriteit

De aandachtsgebieden zijn:

- communicatie, in brede zin
- personeel en organisatie
- financieel administratief/accounting en vermogensbeheer
- wetenschap en innovatie

1.5.6 Gedragscode en richtlijn

Stichting Proefdiervrij kijkt verder dan haar eigen doelstelling. Zij wil zich gedragen als een maatschappelijke bewuste en verantwoordelijke organisatie. Daartoe heeft Proefdiervrij onder andere een Beleggingsstatuut, waarin is vastgelegd dat, naast het feit dat Proefdiervrij geen belangen wil hebben in bedrijven die betrokken zijn bij dierproeven, ook aan de principes van People, Planet, Profit wordt voldaan. In de omgang met het publiek onderschrijft Proefdiervrij de richtlijnen en gedragscodes van de DDMA (Data Driven Marketing Association), o.a. over privacy, telemarketing en social media. Als lid van Goede Doelen Nederland houdt Proefdiervrij zich aan de richtlijnen ten aanzien van zaken als kostenverdeling, directiebeloning, straatwerving en het bel-me-niet-register. Verder heeft Proefdiervrij het CBF-keurmerk (de Erkenning) en de ANBI-status, hetgeen verplichtingen ten aanzien van verslaggeving en verantwoording met zich meebrengt.

1.5.7 Databeveiligingsbeleid

Stichting Proefdiervrij is al sinds 2016 bezig met de AVG. Er zijn verwerkersovereenkomsten afgesloten met alle leveranciers van diensten. Bestanden worden uitgewisseld via een eigen ftp-server. Wij werken via een Cloud toepassing waarbij inloggen alleen kan via een ID en wachtwoord. Er worden dagelijks back-up gemaakt. Er is een gast account voor wifi aangemaakt. Alle medewerkers zijn zich bewust van de AVG. Onze relatiesysteem wordt door de leverancier aangepast en AVG-proof gemaakt. Stichting Proefdiervrij is zich bewust van de risico en rechten en plichten voortvloeiende uit de AVG en handelt dienovereenkomst.

1.6 Verwachte gang van zaken

Proefdiervrij heeft in haar groeiplan (2015-2020) als doel gesteld dat in 2020 proefdiervrij onderzoek de norm is. Om dit te bereiken heeft Proefdiervrij de volgende drieslag qua strategie uitgewerkt:

1.6.1 Strategie Wetenschap en innovatie

Onze boodschap naar de wetenschappelijke gemeenschap is dat wetenschap zonder proefdieren de norm is geworden in 2020. In dat jaar heeft Proefdiervrij een

wetenschappelijke community tot stand gebracht waarin alle geledingen met elkaar samenwerken aan verdere realisering van een wetenschap zonder proefdieren. Daarbij is van belang dat de hele keten betrokken wordt: van fundamenteel onderzoek tot aan het vermarkten van proefdiervrije modellen.

1.6.2 Strategie Communicatie

Communicatie met publiek/betrokken achterban ondersteunt ons streven dat in 2020 proefdiervrij onderzoek de norm is. Tot 2020 werken wij aan een maatschappelijke én wetenschappelijke beweging die zich inzet voor een wetenschap zonder proefdieren. In onze communicatie informeren wij doelgroepen over de mogelijkheden die proefdiervrije innovaties bieden en laten we zien dat het anders kan.

Wij blijven onze huidige achterban van de hoger opgeleide vrouw tussen 30 en 50 onderhouden. Daarnaast gaan we ook andere doelgroepen aanboren, doelgroepen die vanuit principes als duurzaamheid en maatschappelijke verantwoording interesse hebben in Proefdiervrij. In onze communicatie (online en offline) is het van belang dat we de huidige achterban vasthouden en daarnaast nieuwe doelgroepen aanspreken. We zetten in op een balans tussen liefde voor het dier en het enthousiasme over de mogelijkheden die proefdiervrij onderzoek biedt. Hierbij is het belangrijk de persoon achter de wetenschap te laten zien; onderzoekers leggen in video's en interviews zelf uit waarom hun onderzoek belangrijk is en impact heeft op het vervangen van proeven op dieren.

In alle gevallen communiceren wij in lijn met de kernwaarden van Proefdiervrij:

- omdenken (innovatief, vernieuwend, nieuwsgierig, onderzoekend)
- oplossingsgericht: (resultaatgericht, effectief, kansen zien, flexibel)
- optimistisch/ Energiek (doorzetten, stelling durven nemen)
- verbinder/ verbinding (menselijk, betrouwbaar, transparant, toegewijd)

1.6.3 Fondsenwervingsplan

Het is belangrijk dat ook fondsenwerving vanuit de communicatiestrategie wordt benaderd. Het grootste aandachtspunt bij het beoordelen van nieuwe campagnes is; het verleggen van de strategie van 'push' naar 'pull'. Ook hier geldt dat we een beweging tot stand brengen. We creëren een beweging waar energie en optimisme in zit. We gaan niet aan partijen trekken om ze mee te laten doen, ze moeten zelf naar ons toekomen uit interesse of enthousiasme.

Wij blijven ons richten op de bestaande achterban en willen die uitbreiden met de nieuwe doelgroepen. Tot en met 2020 gaat Proefdiervrij uit van een bescheiden groei van de eigen inkomsten. Wij zien onszelf vooral als gangmaker, verbinder, signaleerder. Meer een spin in het web dan het draaipunt waar het geld voor proefdiervrij onderzoek binnenkomt en dat het geld weer verdeelt. Dit leidt tot een bescheiden financieringsbehoefte die gedekt moet worden uit de baten van particulieren.

1.6.4 Begroting 2018

		Begroting 2018
BATEN		
		€
Baten van particulieren		2.175.000
Baten bedrijven		0
Baten loterijorganisaties		0
Baten uit subsidies overheden		0
Baten verbonden organisaties		0
Giften AVS		0
Nalatenschappen		240.000
Nalatenschappen AVS		200.000
Crowdfunding		0
Totaal geworven baten		2.615.000
Baten producten en diensten		500
Totaal Baten		2.615.500
LASTEN		
Besteed aan doelstellingen		
~ Fonds proefdiervrij onderzoek		734.000
~ Overige modules		293.800
~ Publiekscommunicatie		734.300
~ Communicatie donateurs		307.300
Totaal besteed aan doelstelling		2.069.400
Wervingskosten		550.300
Kosten beheer en administratie		80.300
Totaal Lasten		2.700.000
Saldo voor financiële baten en lasten		-84.500
Saldo financiële baten en lasten		85.000
Saldo van baten en lasten		500

Tabel 4 Begroting 2018

2. JAARREKENING 2017

2.1 Balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming)

ACTIVA				
<u>Vaste activa</u>			2017	2016
			€	€
Materiële vaste activa	2.7.1 Materiële Vaste activa		480.557	536.180
<u>Vlottende activa</u>				
Effecten	2.7.2		1.484.028	1.569.030
Vorderingen en activa	2.7.3 Vorderingen en activa		762.809	222.460
Liquide middelen	2.7.4 Liquide middelen		384.997	388.256
TOTAAL ACTIVA			3.112.391	2.715.927
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
Reserves		2.7.5 Reserves en fondsen		
Continuïteitsreserve			1.000.000	1.000.000
Bestemmingsreserve			500.000	500.000
Reserve financiering activa			480.558	536.180
Instandhoudingsreserve			747.446	287.323
			2.728.004	2.323.503
Fondsen				
Bestemmingsfondsen	2.7.6 Bestemmingsfondsen		17.083	37.268
			2.745.087	2.360.771
Kortlopende schulden				
Overige schulden en nog te betalen	2.7.7 Overige schulden en nog te betalen		367.304	355.156
TOTAAL PASSIVA			3.112.391	2.715.927

Tabel 5 Balans per 31 december 2017 na resultaatbestemming

2.2 Staat van baten en lasten

		Realisatie'17	Begroting'17	Realisatie'16
		€	€	€
<u>BATEN</u>				
Baten van particulieren	2.8.1	2.967.589	2.495.000	2.140.573
Baten van bedrijven		6.582	5.000	0
Totaal geworven baten		2.974.171	2.500.000	2.140.573
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	2.8.2	1.258	0	2.749
Totaal baten		2.975.429	2.500.000	2.143.322
<u>LASTEN</u>				
Besteed aan doelstellingen				
~ Fonds Proefdiervrij onderzoek		757.041	761.260	755.442
~ Overige Modules		158.355	319.270	214.833
~ Publiekscommunicatie		788.273	618.590	939.546
~ Communicatie Donateurs		273.262	296.600	254.466
Totaal besteed aan doelstellingen		1.976.931	1.995.720	2.164.287
Wervingskosten		549.933	508.640	731.826
Kosten beheer en administratie		71.661	78.640	75.093
Totaal Lasten		2.598.524	2.583.000	2.971.206
Saldo voor financiële baten en lasten				
financiële baten en lasten	2.8.3	7.411	90.000	161.414
Saldo van baten en lasten		384.316	7.000	-666.470

Tabel 6 Staat van baten en lasten 2016 en 2017

2.3 Resultaatbestemming

		Realisatie '17	Realisatie '16
Instandhoudingsreserve		460.123	-676.097
Reserve financiering activa		-55.622	33.455
Bestemmingsfondsen		-20.185	-23.828
Saldo van baten en lasten		384.316	-666.470

Tabel 7 Resultaatbestemming 2016 en 2017

2.4 Overzicht lastenverdeling

		BELEID		COMMUNICATIE			Werving baten	Beheer en administratie	Totaal 2017	Begroot 2017	Realisatie 2016
		Fonds Proefdier vrij Onderzoek	Overige modules	Publieks-campagne	Publieks-communicatie	Communicatie donateurs					
Verstrekte (project)bijdragen	2.9.1 Verstrekte (project)bijdragen	625.000	0	0	0	0		0	625.000	600.000	599.722
Communicatiekosten	2.9.2	0	72.917	0	545.672	133.454	491.115	0	1.243.158	1.220.000	1.645.199
Personeelskosten	2.9.3 Personeelskosten	106.646	69.006	0	181.926	112.919	43.913	43.913	558.323	578.000	570.077
Huisvestingskosten	2.9.4 Huisvestingskosten	3.213	2.078	0	5.481	3.402	1.323	1.323	16.820	16.000	17.149
Kantoorkosten		15.355	9.936	0	26.193	16.258	6.323	6.323	80.388	86.000	74.937
Algemene kosten	2.9.6 Algemene kosten	0	0	0	0	0	0	17.290	17.290	20.000	18.467
Afschrijvingen	2.9.7	6.827	4.418	0	29.001	7.229	7.259	2.811	57.545	73.000	45.655
Totaal lasten		757.041	158.355	0	788.273	273.262	549.933	71.660	2.598.524	2.593.000	2.971.206
Gemiddeld aantal fte's 2017		1,70	1,10	0,00	2,90	1,80	0,70	0,70	8,9		
Gemiddeld aantal fte's 2016		1,89	1,61	0,00	1,98	1,70	0,76	0,66			8,6
Doelbestedingspercentage van de baten:											
Bestedingen aan doelstellingen/totale baten									66,44%	79,83%	100,98%
Doelbestedingspercentage van de lasten:											
Bestedingen aan doelstellingen/totale lasten									76,08%	77,26%	72,84%
Percentage wervingskosten:											
Wervingskosten/som van geworven baten									18,49%	20,35%	34,19%
Norm kostenbeheer en administratie:											
Kosten beheer en administratie/totale lasten									2,76%	3,04%	2,53%

Tabel 1 Lastenverdeling, beleid, communicatie, fondsenwerving

2.5 Kasstroomoverzicht

	2017	2016
Kasstroom uit activiteiten	€	€
Totaal Baten	2.975.429	2.315.446
Totaal Lasten	2.598.524	2.981.915
Exploitatieresultaat	376.905	-666.470
Financiële baten en lasten	7.411	-
Afschrijvingen	57.545	45.654
Ongerealiseerd koersresultaat	23.246	-
Cash-flow	465.107	-620.816
<i>Mutaties in:</i>		
Vorderingen en activa	-540.349	399.138
Kortlopende schulden	12.145	134.558
	-528.204	533.695
Totaal kasstroom uit activiteiten	-63.097	-87.121
Kasstroom uit investeringen		
Investeringen materiële vaste activa	-1.922	-79.109
Investeringen in beleggingen	-107.317	106.641
Verkopen van beleggingen	169.077	-
Totaal kasstroom investeringen	59.838	27.532
Totaal kasstroom	-3.259	-59.589
Beginsaldo Liquide middelen	388.256	447.845
Totaal Kasstroom	-3.259	-59.589
Eindsaldo liquide middelen	384.997	388.256

Tabel 9 Kasstroomoverzicht

2.6 Grondslagen van waardering en van bepaling van het resultaat

2.6.1 Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld op basis Richtlijn 650 voor “Richtlijn Fondsenwervende organisaties” van de Raad voor de jaarverslaglegging. Doel van deze richtlijn is inzicht te geven in de kosten van de organisatie en besteding van de gelden in relatie tot het doel waarvoor die fondsen bijeengebracht zijn. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

In de consolidatie zijn betrokken de Stichting AVS Proefdiervrij en de Anti-Vivisectie Stichting.

2.6.1.2 Vergelijke cijfers

Stelselwijziging als gevolg van toepassing nieuwe Richtlijn 650

Als gevolg van de implementatie van de nieuwe Richtlijn 650 zijn in de jaarrekening 2017 de volgende wijzigingen verwerkt:

- De presentatie van de staat van baten en lasten is gewijzigd conform het nieuwe model van Richtlijn 650.

De aanpassingen hebben met name gevolgen gehad voor de presentatie van de baten (nieuwe indeling naar de aard van de gever). De cijfers over 2016 zijn waar relevant aangepast om vergelijkbaarheid met het verslagjaar mogelijk te maken

2.6.2 Algemene grondslagen van waardering

Bij het opstellen van de jaarrekening is de Richtlijn Fondsenwervende organisaties gevolgd. Voor zover niet anders vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen de geamortiseerde kostprijs.

2.6.3 Materiële vaste activa

Waardering van de materiële vaste activa vindt plaats tegen aanschafwaarde, verminderd met lineaire afschrijvingen welke zijn gebaseerd op de verwachte economische levensduur.

De afschrijvingspercentages zijn als volgt:

Pand	4%
Inrichting	20%
Inrichting kantoor	20%
Kantoormachines (hardware)	33%
Software	33%

2.6.4 Effecten

Aandelen en obligaties worden gewaardeerd tegen reële waarde. Gerealiseerde en ongerealiseerde resultaten op ter beurze genoteerde aandelen worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

2.6.5 Reserves en fondsen

Reserves betreffen gelden ter vrije besteding van de stichting. Door het bestuur kunnen doelreserves worden aangehouden voor aanwending aan een specifiek doel.

Fondsen betreffen gelden die besteed moeten worden in het kader voor de doelstelling waarvoor deze ter beschikking zijn gesteld. Dit betreft het niet bestede deel van toegekende donaties en andere fondsen.

2.6.6 Vorderingen, liquide middelen, schulden en overlopende activa en passiva

De vorderingen, liquide middelen, schulden en overlopende activa en passiva zijn opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs; waardering geschiedt onder aftrek van een voorziening wegens oninbaarheid, gebaseerd op een individuele beoordeling van de vorderingen.

Subsidieverplichtingen zijn opgenomen op basis van een besluit ter zake, welke schriftelijk is kenbaar gemaakt aan de ontvanger van de subsidie.

2.6.7 Algemene grondslagen van resultaatbepaling

Het resultaat is bepaald als het verschil tussen de baten en alle hiermee verbonden kosten en andere aan het verslagjaar toe te rekenen lasten, met inachtneming van de hiervoor vermelde waarderingsgrondslagen.

2.6.8 Baten

De baten zijn gevormd door alle aan het verslagjaar toe te rekenen opbrengsten.

Nalatenschappen worden opgenomen in het verslagjaar waarin de omvang van de nalatenschap betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voorschotten worden verantwoord in het boekjaar waarin zij worden ontvangen.

Giften in natura worden gewaardeerd tegen de reële waarde.

2.6.9 Lasten

Financiële baten en lasten betreffen de op de verslagperiode betrekking hebbende renteopbrengsten en -lasten.

2.6.10 Personeelsbeloning

Salarissen en sociale lasten worden toegerekend aan de verslagperiode waarin deze verschuldigd zijn, in overeenstemming met de arbeidsovereenkomsten.

2.6.11 Kostentoerekening

Elke medewerker behoort tot een kostendrager. De personeelskosten worden zo rechtstreeks toegerekend aan deze bestedingscategorieën. De huisvestingskosten en de kantoor- en algemene kosten worden toegerekend op basis van het aantal fulltime equivalenten.

De volgende kostensoorten worden als volgt nader verdeeld over de bestedingscategorieën:

Kostensoort	Toerekening
Raad van Toezicht	100% aan beheer en administratie
Directielid M. Zuidgeest	80% aan doelstellingen 10% aan fondsenwerving 10% aan beheer en administratie
Directielid D. Weijers	100% aan doelstellingen
Secretariaat	100% aan beheer en administratie
Financiële administratie	100% aan beheer en administratie
ICT	Naar rato, op basis van fte's aan de bestedingscategorieën
Huisvesting	Naar rato, op basis van fte's aan de bestedingscategorieën
Kantoor- en algemene kosten	Naar rato, op basis van fte's aan de bestedingscategorieën

Bij de verdeling is uitgegaan van de volgende verdeling van fte's (gemiddeld):

	Fte's 2017	fte's 2016
Fonds Proefdiervrij onderzoek	1,70	1,89
Overige modules	1,10	1,61
Publiekscommunicatie	2,90	1,98
Communicatie Donateurs	1,80	1,70
Fondsenwerving	0,70	0,76
Beheer en administratie	<u>0,70</u>	<u>0,66</u>
Totaal	8,90	8,60

De norm voor kosten van beheer en administratie is gesteld op 3,5%.

2.7 Toelichting op de balans

2.7.1 Materiële Vaste activa						
Stand per 1 januari 2017	Pand	Onderhoud	Software	Website	Hardware	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Aanschaf	683.250	128.759	22.520	65.405	0	899.935
Cumulatieve afschrijvingen	-	-92.112	-18.667	-7.005	0	-
	245.970					363.754
	437.280	36.647	3.853	58.400	0	536.181
Mutaties boekjaar 2017						
Aanschaf 2017	0	0	0	0	1.922	1.922
Af: Afschrijvingen 2017	-27.330	-4.239	-3.853	-21.802	-320	-57.544
	-27.330	-4.239	-3.853	-21.802	1.602	-55.622
Stand per 31 december 2017						
Aanschaf	683.250	128.759	22.520	65.405	1.922	901.857
Cumulatieve afschrijvingen	-	-96.351	-22.520	-28.807	-320	-
	273.300					421.299
	409.950	32.408	0	36.598	1.602	480.557

De afschrijvingen zijn berekend op basis van de volgende jaarlijkse afschrijvingspercentages: Pand 4%, onderhoud 20% en Software/website 33%. De Materiële vaste activa worden ingezet in het kader van de bedrijfsvoering.

Tabel 10 toelichting op de balans: Materiele vaste activa

2.7.2 Effecten				
Het verloop van de beleggingen kan als volgt worden weergegeven:				
	Aandelen	Obligaties	Totaal	
	€	€	€	
Saldo 1 januari 2017	541.262	1.027.768	1.569.030	
Aankopen	65.368	39.475	104.843	
Verkopen en uitlotingen	-106.248	-63.145	-169.392	
Koersresultaten	30.786	-51.238	-20.452	
Saldo 31 december 2017	531.168	952.860	1.484.028	
De opbouw van de post beleggingen ultimo boekjaar is als volgt:				
	2017	%	2016	%
Aandelen	531.168	35,8%	541.262	34,5%
Obligaties	952.860	64,2%	1.027.768	65,5%
	1.484.028	100%	1.569.030	100%

Tabel 11 Toelichting op de balans: Effecten

2.7.3 Vorderingen en activa		
	2017	2016
	€	€
Rente Obligaties	16.752	17.580
Te ontvangen nalatenschappen	186.928	150.457
Te ontvangen nalatenschappen AVS	554.000	17.000
Debiteuren	3.315	2.815
Te ontvangen bedragen	0	34.150
Overige vorderingen	857	193
Kruisposten	0	0
Voorraad verkoopartikelen	957	264
Saldo 31 december 2017	762.809	222.460

Tabel 12 Toelichting op de balans; Vorderingen en activa

2.7.4 Liquide middelen		
	2017	2016
	€	€
Kas	591	603
ING Bank	7.825	23.229
Triodos	340.757	355.734
Bank AVS	35.824	8.690
Saldo 31 december 2017	384.997	388.256
De liquide middelen zijn vrij opneembaar		

Tabel 13 Toelichting op de balans; Liquide middelen

2.7.5 Reserves en fondsen		
	2017	2016
Continuïteitsreserve	€	€
saldo per 1 januari	1.000.000	1.000.000
Mutatie volgens resultaatbestemming	0	0
Saldo 31 december 2017	1.000.000	1.000.000
Voor dekking van risico's op korte termijn wordt een continuïteitsreserve aangehouden van 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. Daaronder wordt verstaan de kosten van eigen medewerkers, huisvestingskosten, kantoor- en administratiekosten, bestuurskosten en wervingskosten.		
Bestemmingsreserve	€	€
Saldo per 1 januari	500.000	500.000
Mutatie volgens resultaatbestemming	0	0
Saldo 31 december	500.000	500.000
Om schommelingen in de inkomsten uit nalatenschappen en beleggingen op te vangen, wordt een bestemmingsreserve van € 500.000 aangehouden.		
Reserve financiering activa	€	€
Saldo per 1 januari	536.180	502.725
Mutatie volgens resultaatbestemming	-55.622	33.455
Saldo per 31 december	480.558	536.180
Instandhoudingsreserve		
Saldo per 1 januari	287.323	963.420
Mutatie volgens resultaatbestemming	460.123	-676.097
Saldo per 31 december	747.446	287.323
De instandhoudingsreserve wordt aangehouden om de realisatie van de doelstellingen op lange termijn te waarborgen.		

Tabel 14 Toelichting op de balans; Reserves en fondsen

2.7.6 Bestemmingsfondsen	Saldo per 01-01-2017	Ontvangen	Bestedingen	Saldo per 31-12-2017
	€	€	€	€
11.02 Leskist studenten en 13.04 plastinaten project	0	17.083	0	17.083
12.04 en 15.02 Implementatie longmodel	22.273	0	22.273	0
16.02 Gezondere baby's zonder dierproeven	14.995	0	14.995	0
16.21 Bloedvatenonderzoek	0	13.831	13.831	0
16.21 Living Biobank	0	3.669	3.669	0
17.01 Aids/HIV haalbaarheidsonderzoek	0	6.500	6.500	0
17.02 Alzheimeronderzoek	0	43.015	43.015	0
17.03 Leverziekte	0	35.889	35.889	0
17.04 Haarvaatjes-op-een-chip	0	30.985	30.985	0
17.05 Virusonderzoek	0	38.188	38.188	0
	37.268	189.160	209.345	17.083

Tabel 15 Toelichting op de balans; Bestemmingsfondsen

2.7.7 Overige schulden en nog te betalen		2017	2016
		€	€
Loonheffing		3.200	3.177
Verlofdagen		20.851	22.731
Accountantskosten		7.000	6.833
Beheerkosten/Bankkosten Triodos		0	0
Vaste bijdragen		0	0
Vooruit ontvangen bedragen		37.600	37.600
Crediteuren		298.571	227.832
Overige schulden en nog te betalen		0	0
Kruisposten		82	0
Betalingen onderweg		0	56.982
		367.304	355.156

Tabel 16 Toelichting op de balans; Overige schulden en nog te betalen

2.8 Toelichting op de baten

2.8.1 Baten van particulieren			
	Realisatie'17	Begroting'17	Realisatie'16
	€	€	€
Donaties en giften	2.018.665	2.055.000	1.862.925
Nalatenschappen PDV	264.780	320.000	216.464
Nalatenschappen AVS*	684.144	120.000	31.448
Overige baten van particulieren	0	0	29.735
	2.967.589	2.495.000	2.140.573

Tabel 17 Toelichting op de baten; baten van particulieren

*In de post is 1 nalatenschap opgenomen voor € 650.000. De geschatte omvang betreft een bedrag tussen de € 650.000 en € 700.000. Uit voorzichtigheidsoverwegingen is het bedrag van € 650.000 verantwoord.

2.8.2 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten			
	Realisatie'17	Begroting'17	Realisatie'16
	€	€	€
Verkoopartikelen			
Netto-omzet	1.275		4.177
Af: Kostprijs	-17		-1.428
Af: Afboeken oude voorraad	0		0
Bruto winst	1.258	0	2.749

Tabel 18 Toelichting op de baten; Baten als tegenprestatie voor levering producten en/of diensten

2.8.3 Financiële baten en lasten			
	Realisatie'17	Begroting'17	Realisatie'16
	€	€	€
Rente obligaties	29.587		33.453
Dividend en rente	7.811		11.205
Gerealiseerde koersresultaten	-2.850		-12.273
Ongerealiseerde koersresultaten aandelen	-17.483		139.739
Kosten beleggingen	-9.654		-10.710
	7.411	100.000	161.414

Tabel 19 Toelichting op de baten; Financiële baten en lasten

Verschillenanalyse baten ten opzichte van de begroting

Baten van particulieren

Dit jaar is op de post Donaties en giften ongeveer evenveel binnengekomen als begroot en meer dan 2016. Dit is een gevolg van de werving van nieuwe donateurs.

Nalatenschappen

Bij Proefdiervrij is op deze post minder binnengekomen dan het voortschrijdende vijf jaar gemiddelde. De inkomsten uit erfenissen in 2017 bij de AVS zijn uitzonderlijk te noemen. Dit komt door een specifieke erfenis. Voor 2018 wordt weer extra ingezet op het binnenhalen van nalatenschappen.

Resultaat beleggingen

Veel minder dan gebudgetteerd. Voor 2018 is een andere beleggingsstrategie gekozen die weer moet leiden tot betere opbrengsten.

2.9 Toelichting lasten

2.9.1 Verstrekte (project)bijdragen			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
ZonMw (Meer Kennis met Minder Dieren programma)	600.000		599.722
TNO	25.000		0
	625.000	600.000	599.722

Tabel 19 Toelichting op de lastenverdeling; Fonds Proefdiervrij Onderzoek

2.9.2 Communicatiekosten			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
Mediakosten	12.919		21.966
Telefoondiensten/door to door	857.511		934.448
Diverse wervingscampagnes	9.619		276.932
Druk- ontwerp- en advieskosten	30.233		27.928
Informatie aan donateurs	148.554		145.550
Internet/Sociale Media	70.119		28.756
Diverse projecten waaronder dierdonorcodicil	72.917		80.348
Kosten betalingsverkeer	21.131		37.033
Overige fondsenwerving (crowdfunding)	-		78.247
Overige kosten	20.155		13.991
	1.243.158	1.220.000	1.645.199

Tabel 21 Toelichting op de lastenverdeling; uitbesteed werk

2.9.3 Personeelskosten			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
Salarissen	404.337	390.000	414.401
Pensioenlasten	48.508	60.000	49.961
Sociale lasten	84.201	78.000	67.514
Overige personeelskosten	24.731	20.000	50.084
Tijdelijke krachten	24.390	30.000	25.773
	586.167	578.000	607.734
Ziekengeld	-27.843	0	-37.657
	558.324	578.000	570.077
Het gemiddeld aantal werknemers gedurende het boekjaar 2017 bedroeg 8,9 (in 2016 was dat 8,6).			

Tabel 22 Toelichting op de lastenverdeling; Personeelskosten

Bezoldiging Directie en Raad van toezicht				
<i>Naam:</i> M. Zuidgeest / D. Weijers				
<i>Functie:</i> Directeur				
<i>Dienstverband:</i> Onbepaalde tijd				
<i>Uren:</i> 40 uur per week				
<i>Periode:</i> 1 jan t/m 31 dec*				
	M. Zuidgeest	M. Zuidgeest	D. Weijers	D. Weijers
	2017	2016	2017	2016
	€	€	€	€
~ Bruto jaarloon	78.524	77.440	10.583	0
~ Vakantietoelage	6.282	6.195	847	0
~ Eenmalige uitkeringen	0	5.000	0	0
~ Pensioenlasten	21.309	21.265	710	0
~ SV lasten (w.g. deel)	9.623	9.656	3.776	0
Totaal bezoldiging	115.738	119.556	15.916	0
De leden van de Raad van toezicht ontvangen als zodanig geen bezoldiging.				
Een redelijke vergoeding voor de door hen ten behoeve van Proefdiervrij gemaakte kosten wordt op declaratiebasis verstrekt.				
*Per 1 oktober 2017 is D. Weijers directielid. Haar salariskosten zijn van 1 okt 2017 tot 31 dec 2017 verantwoord in bovenstaand overzicht.				

Tabel 23 Toelichting op de lastenverdeling; bezoldiging directie en Raad van Toezicht

De leden van de Raad van toezicht ontvangen als zodanig geen bezoldiging. Een redelijke vergoeding voor de door hen ten behoeve van Proefdiervrij gemaakte kosten wordt op declaratiebasis verstrekt.

Per 1 oktober 2017 is D. Weijers directielid. Haar salariskosten zijn tot 31 dec 2017 niet veranderd en opgenomen onder personeelskosten. Met ingang van 1 januari 2018 is zij alleen en zelfstandig bevoegd.

2.9.4 Huisvestingskosten			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
Onderhoudskosten pand	8.683		10.459
Overige huisvestingskosten	8.137		6.690
	16.820	16.000	17.149

Tabel 24 Toelichting op de lastenverdeling; huisvestingskosten

2.9.5 Kantoorkosten			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
Kantoor benodigdheden	1.812		1.273
Telefoonkosten	-189		1.511
Reis-Verblijfkosten	5.464		4.932
Portokosten	4.552		6.015
Kopieerkosten	2.957		3.093
Huisstijl Items	17.262		14.491
Computer/Serverkosten	20.406		19.671
Vakliteratuur	14.473		13.852
Verzekeringen	3.458		4.217
Overige kantoorkosten	10.193		5.882
	80.388	86.000	74.937

Tabel 25 Toelichting op de lastenverdeling; kantoorkosten

2.9.6 Algemene kosten			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
Accountant	14.968	12.000	12.182
Kosten Raad van Toezicht	39	3.000	4.035
Salarisadministratie	1.948	2.500	1.606
Div. Algemene kosten	335	2.500	644
Administratie AVS	0	0	0
	17.290	20.000	18.467

Tabel 26 Toelichting op de lastenverdeling; algemene kosten

2.9.7 Afschrijvingen			
	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie'16
	€	€	€
Afschrijving kantoorpand	27.330	28.000	27.330
Afschrijving inrichting	4.239	21.000	7.466
Afschrijving hard- en software	4.174	4.000	3.853
Afschrijving website	21.802	20.000	7.006
	57.545	73.000	45.655

Tabel 27 Toelichting op de lastenverdeling; afschrijvingen

2.10 Ondertekening

Vastgesteld en goedgekeurd te 's-Gravenhage op 28 juni 2018.

Mevrouw D. Weijers
Bestuurder

De heer E. Hilders
Voorzitter raad van toezicht en portefeuille

Mevrouw H. Leenen,
Lid raad van toezicht, portefeuille Communicatie

De heer T. De Cock Buning,
Lid raad van toezicht, portefeuille Wetenschap

Mevrouw E. Veenstra,
Lid raad van toezicht, portefeuille Personeel en Organisatie

Stichting AVS Proefdiervrij
Groot Hertoginnelaan 201
2517 ES DEN HAAG

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting AVS Proefdiervrij

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de geconsolideerde jaarrekening 2017 (pagina 31 tot en met 46) van Stichting AVS Proefdiervrij gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen geconsolideerde jaarrekening voor het jaar geëindigd op 31 december 2017 een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting AVS Proefdiervrij, te Den Haag per 31 december 2017 en van het resultaat over de periode 1 januari 2017 tot en met 31 december 2017 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende organisaties'.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017 met een balanstotaal van € 3.112.391;
2. de staat van baten en lasten voor het boekjaar eindigend op 31 december 2017 met een resultaat van € 384.316 (overschot); en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting AVS Proefdiervrij te Den Haag, zoals vereist in de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de geconsolideerde jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is, geen materiële afwijkingen bevat en alle informatie bevat die op grond van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'Fondsenwervende organisaties' vereist is. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende organisaties'. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Was getekend te Sliedrecht, 28 juni 2018.

WITH accountants B.V.
Drs. J. Snoei RA

Bijlage.

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2017 van Stichting AVS Proefdiervrij te Den Haag

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Proefdiervrij zet zich in voor een toekomst zonder proefdieren. Dat doen we met hart en ziel, in de overtuiging dat de wetenschap vooruit gaat en er steeds meer technieken beschikbaar komen die onderzoek op proefdieren onnodig maken.

WITH accountants B.V.
T.a.v. de heer drs. J. Snoei RA
Postbus 327
3360 AH SLIEDRECHT

's-Gravenhage, 28 juni 2018

Betreft: Bevestiging bij de jaarrekening 2017

Geachte heer Snoei,

Deze bevestiging bij de jaarrekening wordt afgegeven in samenhang met uw opdracht tot controle van de jaarrekening 2017 van Stichting AVS Proefdiervrij die gericht is op het geven van een oordeel over het getrouwe beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting AVS Proefdiervrij per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving in het bijzonder Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 "Fondsenwervende organisaties".

Wij hebben, voor zover wij dat noodzakelijk en relevant achten om ons adequaat te informeren, navraag gedaan bij leidinggevenden en medewerkers van de stichting met relevante kennis en ervaring. Dienovereenkomstig, bevestigen wij naar ons beste weten en overtuiging het volgende:

Jaarrekening

Wij erkennen onze verantwoordelijkheid voor het opmaken van de jaarrekening alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 "Fondsenwervende organisaties" (RJ 650). Wij zijn onze verantwoordelijkheden voor het opmaken van de jaarrekening 2017 nagekomen met het inbegrip van de getrouwe weergave van deze jaarrekening, zoals omschreven in de voorwaarden van de controleopdracht.

Alle transacties zijn geboekt in de financiële administratie en zijn weergegeven in de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de significante veronderstellingen die zijn gehanteerd bij het maken van schattingen ten aanzien van voorzieningen redelijk zijn.

Alle gebeurtenissen, die zich hebben voorgedaan na de datum van de jaarrekening en waarvoor RJ 650 een aanpassing of toelichting is vereist, zijn aangepast of toegelicht.

Handwritten initials: DO and a signature.

Proefdiervrij zet zich in voor een toekomst zonder proefdieren. Dat doen we met hart en ziel, in de overtuiging dat de wetenschap vooruit gaat en er steeds meer technieken beschikbaar komen die onderzoek op proefdieren onnodig maken.

Wij zijn van mening dat de invloeden van niet-gecorrigeerde afwijkingen, afzonderlijk of **geaggregeerd**, niet van materieel belang zijn voor de jaarrekening als geheel. Een overzicht van de niet-gecorrigeerde afwijkingen is als bijlage bij deze brief opgenomen.

Aan u verstrekte informatie

Wij hebben u:

- Alle informatie verschaft die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening waaronder inzage gegeven in de gehele administratie, de daaraan ten grondslag liggende gegevens en alle notulen van het bestuur en voor zover van toepassing, samenvatting van acties van vergaderingen gehouden na het einde van de periode van welke de notulen nog niet zijn opgemaakt.
- Op uw verzoek, aanvullende informatie verstrekt, voor uw controlewerkzaamheden.
- Onbeperkte toegang verschaft tot personen van onze organisatie die relevant zijn voor uw controle van onze jaarrekening.

Fraude en het voldoen aan wet- en regelgeving

Onder de term fraude wordt verstaan een opzettelijke handeling door één of meerdere personen uit de kring van de leiding, de organen belast met governance, het personeel of derden, waarbij misleiding wordt gebruikt om een onrechtmatig of onwettig voordeel te behalen. Ook afwijkingen die voortkomen uit het onrechtmatig onttrekken en doen toevloeden van waarden aan de stichting, waaronder het ongeautoriseerd bezwaren van activa, vallen hieronder. Frauduleuze financiële verslaggeving omvat opzettelijke afwijkingen of het weglaten van bedragen of toelichtingen in de jaarrekening om gebruikers te misleiden.

Wij erkennen onze verantwoordelijkheid voor het opzetten, implementeren en onderhouden van de maatregelen van interne beheersing gericht op het voorkomen en ontdekken van gevallen van fraude.

Wij hebben de resultaten gemeld van onze inschatting van het risico dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang zou kunnen bevatten die het gevolg zijn van fraude.

Wij hebben onze kennis verstrekt met betrekking tot fraude en vermoede fraude die op de stichting van invloed zijn en waarbij betrokken zijn.

- het management;
- werknemers die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van de interne beheersing; of
- anderen in het geval dat de fraude een effect zou kunnen hebben dat van materieel belang is voor de jaarrekening.

Wij hebben u op de hoogte gesteld van alle aantijgingen van fraude of van vermoede fraude die op de financiële overzichten van de stichting van invloed zijn en waarvan wij kennis hebben verkregen via werknemers, voormalige werknemers, analisten, regelgevers of toezichthouders of via anderen.

Wij hebben u inlichtingen verstrekt omtrent alle bekende gevallen of vermoedens van het niet-naleven van wet- en regelgeving, waarmee bij het opstellen van de jaarrekening rekening moet worden gehouden.

Verbonden partijen

Wij hebben de bij ons bekende informatie met betrekking tot de identificatie van verbonden partijen en aangaande transacties met deze partijen volledig aan u verstrekt.

Groot Hertoginnelaan 201
2517 ES Den Haag

T 070 306 24 68

info@proefdiervrij.nl
www.proefdiervrij.nl

2

Rekeningnummer Triodos:
IBAN: NL30TRIO0254649718
BIC: TRIONL2U
KvK 27183084

Parafen

Stichting Proefdiervrij verwerkt uw persoonsgegevens conform de Wet Bescherming Persoonsgegevens om u op de hoogte te houden van onze activiteiten en fondsenwerving. Indien u hier geen prijs op stelt, kunt u dit melden aan Proefdiervrij

Proefdiervrij zet zich in voor een toekomst zonder proefdieren. Dat doen we met hart en ziel, in de overtuiging dat de wetenschap vooruit gaat en er steeds meer technieken beschikbaar komen die onderzoek op proefdieren onnodig maken.

De relaties en transacties met verbonden partijen zijn op passende wijze in de jaarrekening verwerkt en toegelicht in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving.

Verplichtingen en claims

Wij hebben alle bekende actuele of mogelijke rechtszaken en claims waarvan de effecten moeten worden overwogen bij het opmaken van de jaarrekening aan u bekendgemaakt, alsmede verwerkt en toegelicht in de jaarrekening in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving.

Aanvullende bevestigingen

Wij hebben geen voornemens die een invloed van materieel belang zouden kunnen hebben op de huidige boekwaarde van de activa en passiva zoals opgenomen in de jaarrekening, dan wel op de rubricering daarvan.

Wij zijn van mening dat er geen bijzondere waardeverminderingen dienen te worden doorgevoerd met betrekking tot vaste en vlottende activa die in de balans zijn opgenomen.

Het economisch eigendom van de activa berust bij de stichting. Er zijn geen andere pand- of hypotheekrechten gevestigd op de activa van de stichting, dan die welke zijn vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

Hoogachtend,

D. Weijers (Directeur)

E. Hilders (Voorzitter raad van toezicht)